

Mikael Isoaho

Pirita Syväne

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö & sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2020

**”JA KUN VOITETAAN ENNAKKOLUULOJA, SIELTÄ ALKAA
PAISTAA IHAN SAMANLAINEN ERKKI.”**

**Luottamuksen muodostuminen työelämän ulkopuolella olevien
osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa**

TIIVISTELMÄ

Mikael Isoaho ja Pirita Syväne

”Ja kun voitetaan ennakkoluuloja, sieltä alkaa paistaa ihan samanlainen Erkki”. Luottamuksen muodostuminen työelämän ulkopuolella olevien osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa.

52 s., 3 liitettä

Syksy 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö, Sosionomi (AMK)

Tämä opinnäytetyö on tutkivalla otteella tehty katsaus siihen, millaisena työelämän ulkopuolella oleville suunnatun osallisuutta vahvistavan ryhmätoiminnan aktiivit näkevät ryhmäytymisen ja luottamuksen muodostumisen. Opinnäytetyön paikkakuntakonteksti oli Porvoo, jossa sen työelämäyhteistyökumppanina oli osallisuutta vahvistavaa ryhmätoimintaa järjestävä TATSI – Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry. Opinnäytetyön kohteena oli TATSIn oman toiminnan lisäksi sen monialaisessa verkostossa Porvoossa järjestettävä yhteisöllisyyttä lisäävä työ. Osallisuutta vahvistavalle toiminnalle on ominaista pyrkimys kaikkien osallistujien yhdenvertaisuuteen, jossa asiakkaiden ja ammattilaisten erottelut eivät korostu, ja jossa myös vapaaehtoisten aktiivien rooli on merkittävä.

Opinnäytetyön keskeisenä käsitteenä on luottamus, jota lähestytään kahdesta viitekehyksestä: Luottamus on yhtäältä yhteisöjä ja yhteiskuntia koossa pitävä voima, kuten se usein nähdään yhteiskuntateoriassa. Toisaalta se on myös konvivialiteettiä, yhdessä elämisen taitoa, joka esiintyy käsitteenä diakonian tutkimuksessa. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä kysytään: 1) miten luottamus muodostuu ryhmätoiminnassa ja 2) mitkä tekijät edistävät tai estävät luottamuksen syntymistä. Opinnäytetyön tutkimuksellinen ote on laadullinen, ja sen aineisto koostuu viidestä porvooolaisen ryhmätoiminnan aktiivin puolistrukturoidusta teema-haastattelusta. Haastattelut toteutettiin kesäkuussa 2020.

Tutkimuksellisen opinnäytetyön analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia, joka nojaa diskurssianalyysin teoriaan. Analyysissa oli oma osuutensa sekä aineistolähtöisellä teemoittelulla että teoriasidonnaisella luottamusta koskevan diskurssin käsittelyllä.

Opinnäytetyön keskeisinä tuloksina ilmeni, että toimintaan mukaan tuleminen edellyttää riittäviä kannustimia, ja pitkäaikainen mukanaolo edesauttaa luottamusta. Luottamuksen syntymistä edistävät ja estävät tekijät voitiin jakaa yksilötason ja ryhmädynamiikan tason tekijöihin. Yksilötasolla luottamuksen muodostumista edistivät etenkin vertaisuuden kokemus, hyvä tiedonkulku ja toiminnasta saatu konkreettinen hyöty, kuten uudet taidot tai ruoka. Luottamusta estävinä yksilötason tekijöinä ilmenivät pelot ja vaikeat elämäkokemukset. Ryhmädynamiikan tasolla luottamuksen syntyä edistävinä tekijöinä voitiin aineiston pohjalta nähdä olevan muiden muassa erilaisuuden kunnioittamisen, vertaisuuden ilmaisun, yhdessä tekemisen ja toisten kannustamisen. Vastaavasti sitä estävinä tekijöinä esiintyivät ryhmädynamiikassa erilaiset tarpeet, kohtaamattomat henkilökemiat ja selvittämättömät konfliktitilanteet. Opinnäytetyö tarjoaa laadullista näkökulmaa osallisuutta vahvistavan toiminnan, moniammatillisen yhteisösosiaalityön ja vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen.

Asiasanat: luottamus, työttömyys, osallisuus, konvivialiteetti

ABSTRACT

Mikael Isoaho and Pirita Syväne

"And when the prejudice is conquered, the same old Erkki will shine through." The formation of trust in participation-based group activities for NEET adults.

52 p., 3 appendices

Autumn 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Option in Diaconal Work

This qualitative, exploratory thesis investigates how people in participation-based voluntary activities for the unemployed perceive the process of forming trust. The thesis was conducted in the local context of Porvoo, where it examined the participation-based group activities organized by its main partner organization, TATSI – Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry (society for unemployed trade union members), and its local cooperative partners. Besides TATSI's own activities, the focus was also on the community work carried out in TATSI's multi-professional cooperative network. Participation-based activity aims at the equality of all participants where there are no clear roles of a professional or a client and where volunteers have a central role in forming communities.

The main theoretical concept of the thesis is trust, which is presented from two complementary viewpoints. On the one hand, trust is a fundamental binding force that keeps societies together, as it is often presented in social theory. On the other hand, it is seen as conviviality, which is concept of diaconal studies. The research questions presented in this paper are as follows: 1) How is trust formed in the group activities 2) What are the factors facilitating and preventing the forming of trust. Methodologically this thesis is qualitative, consisting of five semi-structured interviews of key people organizing the activities in Porvoo. The interviews were carried out in June 2020.

This thesis applied a research method based on content analysis with traits of discourse analysis. Its analytical approach has elements of both source-based and theory-based interpretation of the interview material.

The results of the thesis indicate that engaging in the participation-based activities requires enough incentive on behalf of the individual. There are two kinds of factors contributing to the building or absence of social trust: The individual level factors and the ones related to social interaction. Within this typology, the factors contributing to the building of trust related to the individual included peer-to-peer experience, communication and the availability of certain utilities, such as food or the ability to learn certain skills. Fears and severe life experiences were included in the individual-related factors preventing trust. The factors related to social interaction included respect for difference, peer support and meaningful common activity. Differing needs, lack of so-called personal chemistry and unresolved conflicts were among the factors preventing the forming of trust. The thesis provided a qualitative and informative approach to the development of participation-based activities, multi-professional community work and volunteering.

Keywords: trust, unemployment, participation, conviviality

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVAT KOHDERYHMÄNÄ	5
2.1 Työelämän ulkopuolella olevia koskeva yhteiskunnallinen keskustelu..	6
2.2 TATSI ry opinnäytetyön yhteistyökumppanina	8
2.3 Osallisuuden edistäminen	9
2.4 Diakoninen näkökulma osallisuuteen	11
3 LUOTTAMUS OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAJAVANA KÄSITTEENÄ	13
3.1 Luottamus yhteisöjen ja yhteiskuntien ylläpitäjänä.....	13
3.2 Diakoninen näkökulma: Luottamus yhdessä elämisen taitona	15
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	16
4.1 Tutkimuskysymykset	17
4.2 Teemahaastattelut	18
4.3 Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi	21
4.4 Tutkimuseettiset näkökohdat	22
5 TULOKSET	24
5.1 Yhteenkuuluvuus, sosiaalinen vastuu, arjen merkityksellisyys ja erilaisuuden kunnioittaminen	24
5.2 Yhteiseen toimintaan pyrkivien ihmisten kohtaamista	29
5.3 Luottamusta edistävät ja estävät tekijät	33
6 DISKUSSIO	37
6.1 Erilaisuuden kohtaaminen ja ennakoluulojen voittaminen	37
6.2 Kohtaamistyö ja yhdessä elämisen taito	42
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
7.1 Näkökulmia lisäselvityksiin ja aiheen myöhempään tarkasteluun	44
7.2 Opinnäytetyön panos TATSI ry:n toimintaan ja osallisuuslähtöisten hankkeiden kehittämiseen.....	45
7.3 Ammatillisuuden reflektio	46
LÄHTEET.....	48

LIITE 1. Haastattelurunko	53
LIITE 2. Kooste haastatteluaineistosta	54
LIITE 3. Kooste ryhmätoiminnoista	55

1 JOHDANTO

Sosiaalialan kentällä esimerkiksi järjestöissä tai ammattikorkeakouluissa työskentelevä törmää usein ennen pitkää laajaan kirjoon erilaisia osallisuushankkeita: On nuorten, vammaisten tai työelämän ulkopuolella olevien osallisuutta edistävää toimintaa. Kiinnostuksemme aihepiirin tarkasteluun heräsi vahvasta kenttäkokemuksesta työelämän ulkopuolella olevien ihmisten parissa: Kumminkin meistä ovat toimineet osallisuuden vahvistamiseen pyrkivässä toiminnassa joko työsuhteissa tai AMK-harjoittelussa. Osallisuutta vahvistava työ on moninainen kenttä, ja sitä käsitellään usein rinnakkaisena sosiaaliselle kuntoutukselle. Meitä kiinnostivatkin opinnäytetyömme näkökulmassa kentän tiiviit verkostot ja monialaisuus. Mielekästä ja pitkäjänteistä asiakastyötä tuskin olisi mahdollista tehdä, elleivät monet toimijat pyrkisi puhaltamaan yhteen hiileen. Tarkastelukulmamme jäsentyy luottamuksen käsitteen kautta: Yhteisöllinen toiminta sekä edellyttää että edistää luottamuksellisten ihmissuhteiden muodostumista. Opinnäytetyön paikkakuntakontekstina on Porvoo, jossa kummallakin meistä oli opinnäytetyön kirjoittamishetkellä kontakteja sosiaalialan järjestöistä, evankelisluterilaisesta kirkosta ja julkiselta sektorilta. Toinen meistä myös työskenteli Porvoossa opinnäytetyön toteuttamishetkellä.

Opinnäytetyömme on luonteeltaan tutkimuksellinen, ja se tarkastelee usean eri toimijan verkostoyhteistyön vaikutusta. Sen pääyhteistyökumppanina on TATSI ry, yhdistysrekisterinimeltään Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry, joka opinnäytetyön kirjoitushetkellä toteuttaa Porvoossa kahta osallisuushanketta: Avoin työhuone -hanketta (ESR 2018-2020) ja TATSI:n Korttelikeittiö Porvoo -hanketta (STEA 2020-2021). Näissä hankkeissa pyritään yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn ja yksinäisyyden vähenemiseen. Pääkohderyhmänä olivat laajasti työelämän ulkopuolella olevat, mutta toiminnassa oli ihmisiä monista taustoista ja elämäntilanteista. (TATSI ry 2020 a ja b.) Opinnäytetyömme tuottaa tutkimuksellista, laadullista tietoa toiminnan osallistujien kokemuksista ja nojaa näkökulmassaan luottamuksen ja konvivialiteetin käsitteisiin. Samalla se auttaa kehittämään matalan kynnyksen toimintaa ja osallisuuslähtöisiä hankkeita niin TATSI ry:llä kuin muillakin alan toimijoilla.

Opinnäytetyön aluksi, luvussa 2, pohdimme sitä, mitä erityispiirteitä liittyy työelämän ulkopuolella oleviin kohderyhmänä. Kuvailimme myös osallisuuden edistämisen yhteiskunnallista merkitystä ja teoreettista taustaa. Osiossa 3 esittelemme opinnäytetyöllemme keskeisen luottamuksen käsitteen ja paneudumme luottamuksen yhteiskunnallisiin ja diakonisiin ulottuvuuksiin. Näitä ulottuvuuksia ovat esimerkiksi luottamuksen sosiologiset merkitykset sekä yhdessä elämisen taito eli konvivialiteetti, joka esiintyy diakonian ja luterilaisen teologian kontekstissa. Luvussa 4 esitämme opinnäytetyöprosessiamme ohjaavat tutkimuskysymykset ja kuvailimme aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiämme sekä pohdimme tutkimuseettisiä näkökohtia.

Opinnäytetyömme tuloksissa, osiossa 5, esitämme keskeiset tuloksemme analyysin pohjalta. Osion 6 diskussiossa kuvaamme luottamuksen syntyä ryhmätöinnässä teorialähtöisen, luottamuksen ja yhdessä elämisen taidon käsitteisiin pohjautuvan tarkastelun valossa. Erittelemme myös luottamuksen syntyä edistäviä ja estäviä tekijöitä yksilötasolla ja ryhmädynamiikassa. Osiossa 7 pohdimme tarkemmin tulostemme merkitystä ja erittelemme opinnäytetyömme vaikuttavuutta osallisuushankkeiden ja muun ryhmätöinnän kehittämiseen. Pohdimme myös muiden aihealueitamme sivuavien opinnäytetöiden ja selvitysten tarvetta ja refleктоimme omaa ammatillista kasvuamme.

2 TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVAT KOHDERYHMÄNÄ

”Mä joka päivä töitä teen / Joka aamu seitsemäksi meen. / Sen kaiken teen mä siksi vain / koska kulta sä jaksat olla mun omanain.” Veljesduo Matin ja Tepon legendaariset sanat kuvastavat hyvin suomalaisen kansanluonteen suhdetta työhön: Palkkatyö kuuluu normatiiviseen elämänmuotoon ja aherruksella elätetään ”kulta” ja kenties perhekin. Suomalaisen työeetoksen lisäksi palkkatyöhön kytkeytyy myös moni etuoikeus, kuten ansiosidonnaiset sosiaaliturvaetuudet, työeläkkeet ja työterveyshuolto. Voikin sanoa, että suomalainen hyvinvointivaltio on

merkittävältä osin työ- ja ansiosidonnainen hyvinvointivaltio, vaikka siinä on myös universaaleja piirteitä (esim. Karisto ym. 1998, 288-301). Seuraavaksi tarkastelemme lyhyesti yhteiskunnassa normatiiviseksi nähdyn palkkatyön ulkopuolella olevien ihmisten käsittelyä tutkimuskirjallisuudessa.

2.1 Työelämän ulkopuolella olevia koskeva yhteiskunnallinen keskustelu

Tämän opinnäytetyömme keskiössä on osallisuutta vahvistava, pääsääntöisesti työelämän ulkopuolella oleville suunnattu ryhmätoiminta. Toiminta on kaikille osallistujille vapaaehtoista ja poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta. Se tarjoaa paikan erilaisten ihmisten kohtaamiselle. Siinä pyritään vähentämään yksinäisyyttä, helpottamaan palveluiden saatavuutta ja aktivoimaan osallistujia. Työelämän ulkopuolella olevat ovat luonnollisesti laaja ja monimuotoinen kohderyhmä, jota yhdistää lähinnä vain työmarkkina-asema. Mukaan mahtuu yksilöllisten elämäntilanteiden kirjo mielenterveyskuntoutujista kotoutumiskoulutuksessa oleviin maahanmuuttajiin, etsivän nuorisotyön asiakkaista välivuotta viettäviin nuoriin ja päihdekuntoutujista rakenteellisen pitkäaikaistyöttömyyden kurittamiin syrjäseutujen asukkaisiin. Kohderyhmän moninaisuudesta johtuen kuvaamme opinnäytetyömme tässä luvussa vain valitsemamme tarkastelukulman kannalta olennaisia tutkimuksia ja selvityksiä.

Työelämäntutkimuksessa ja työn sosiologiassa on käytetty käsitettä työntekijäkansalaisuus (esim. Lahelma 2013). Työntekijäkansalaisuus on palkkatyön kautta välittyvää osallisuutta: Työntekijäkansalainen maksaa palkastaan veroja ja eläkevakuutus- sekä muita sosiaalivakuutusmaksuja, ja on niiden sekä palkkatyöhön perustuvan asemansa perusteella oikeutettu työeläkkeisiin, ansiosidonnaisiin etuuksiin ja työterveyshuoltoon. Esimerkiksi Ekholmin ja Teittisen (2014, 19) mukaan työntekijäkansalaisuus tarkoittaa ”sitä taloudellista ja sosiaalista sidettä, jonka työ muodostaa yksilön ja yhteiskunnan välille”. Työntekijäkansalaisuuden diskurssissa työelämän ulkopuolelle jäämisen voikin nähdä olevan epätoivottua normeista poikkeamista tai kertovan yksilön henkilökohtaisesta epäonnistumisesta. Työelämän ulkopuolella oleva jää sivuun niistä oikeuksista ja

mahdollisuuksista, jotka yhteiskunnan normien mukaiseen kansalaisuuteen kuuluvat.

Työttömyys on suomalaisessa keskustelussa depolitisoitunut viime vuosikymmeninä. (Halme 2015.) Se on alettu nähdä aktiivisia politiikkatoimia vaativan rakenteellisen ongelman sijaan yhä enemmän puhtaasti taloudellisiin suhdanteisiin ja tai yksilöiden ominaisuuksiin liittyvänä ilmiönä, joka korjaantuu itsestään. Tähän liittyy Halmeen (2015) mukaan vahvasti kolmannen sektorin muutos. Esimerkiksi työttömien yhdistysten rooli on hänen mukaansa muuttunut työttömien poliittisesta edunvalvonnasta yhä enemmän palvelutuotannon kuten työllistämis- ja koulutustoiminnan suuntaan. Julkisen sosiaalipolitiikan muutokset laman jälkeen ovat omalta osaltaan edistäneet muutosta antamalla lisää vastuuta kolmannelle sektorille ja tilaamalla siltä palveluja. Halmeen havainnot ovat kiinnostavia opinnäytetyömme näkökulman kannalta, sillä sen keskiössä on juuri pääosin kolmannen sektorin järjestämä ja mahdollistama toiminta.

Valtaosa osallisuutta edistävää toimintaa käsittelevästä kirjallisesta dokumentaatiosta on hankkeiden loppuraportteja ja hankkeissa kehitettyjen toimintamallien arviointia. Itse osallisuutta edistävää toimintaa työelämän ulkopuolella olevien parissa on sosiaali- ja käyttäytymistieteissä tutkittu varsin vähän. Lars Leemann et al. (2018) ovat Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperissaan tarkastelleet työelämän ulkopuolella olevien työkäisten osallisuutta ja hyvinvointia tilastollisin menetelmin laajan otannan kyselytutkimukseen perustuen. Leemanin et al. tutkimusryhmän paperissa korostuu kohderyhmän laajalainen huono-osaisuus monilla hyvinvoinnin mittareilla: Työelämän ulkopuolella olevista merkittävä osa esimerkiksi kuuluu suomalaisten alimpaan tulokymmenyksen. Lähes 60 prosenttia heistä piti vaikeana kattaa kotitalouden menot. Myös koetun terveyden heikko tila sekä pitkäaikaissairauksien esiintyminen olivat heillä paljon yleisempiä kuin työssäkäyvillä työkäisillä (Leemann et al. 2018, 51-53.)

Julkisessa keskustelussa työelämän ulkopuolella olevien käsittelyä värittää usein huolipuhe. Etenkin nuorten jäämisessä työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle keskeinen yhteiskuntapoliittinen huoli koskee syrjäytymistä. Onkin kiintoisaa,

nähdäänkö syrjäytyminen mediassa ja julkisessa keskustelussa usein ensisijaisesti nimenomaan *työelämästä* syrjäytymisenä (vrt. Verkkouutiset 2018). Emme tässä opinnäytetyössä mene kovin syvälle syrjäytymiskurssin tarkasteluun. Huomionarvoista kuitenkin on, että syrjäytymisen ehkäisy sisältyy useimpiin osallisuutta edistävän toiminnan tavoitesuunnitelmiin. Näin on myös opinnäytetyön yhteistyökumppanina olevien TATSI ry:n (2020 a ja b) Avoin työhuone- ja Korttelikeittiö -hankkeiden osalta.

On huomionarvoista, että vaikka tässä opinnäytetyössä tarkasteltava osallisuutta vahvistava ryhmätoiminta keskittyy erityisesti työelämän ulkopuolella oleviin työikäisiin, on sen piirissä kuitenkin myös muita väestöryhmiä. Esimerkiksi TATSI:n Korttelikeittiön ruokailuissa Porvoossa käy useita eläkeläisiä, ja Vänskä -juttukahvilaan on osallistunut eläkeläisiä ja opiskelijoita. Avoimen ryhmätoiminnan ja osallisuuden edistämisen ideaan kuuluu ryhmien, tapahtumien ja yhdessäolon avoimuus kaikille kiinnostuneille. Lentävänä lauseena toiminnassa kuuleekin joskus mainittavan, että jos tasavallan presidentti sattuisi astumaan ovesta sisään, kohdellaan häntä samalla tavoin kuin Keittiön Perttiä (keksitty nimi).

2.2 TATSI ry opinnäytetyön yhteistyökumppanina

Työelämäyhteistyökumppaninamme tässä opinnäytetyössä on Työttömien ay-jäsenten tukiyhdistys ry, josta käytetään lyhyttä nimeä TATSI ry. Toinen meistä työskentelee ko. järjestössä tämän opinnäytetyön kirjoittamishetkellä, ja kumpikin tuntee toimijoita sen verkostosta. TATSI on luonteva kumppani opinnäytetyömme työelämäyhteistyöhön ennen kaikkea sen laajojen yhteistyöverkostojen, ruohonjuuritason toiminnan ja henkilökohtaisten kontaktien kautta. Meille olennaista on tarkastella monen toimijan toteuttamaa, verkostomaista ryhmätoimintaa.

Tässä opinnäytetyössä haastatellut ovat osallistuneet toimintoihin, joita on järjestetty Porvoossa keskustassa ja Gammelbackan kaupunginosassa. TATSI ry:n Avoin työhuone (2020) -hankkeen *pizzaa ja paskanjauhantaa* -iltapäiviin on osallistunut eritoten nuoria ja nuorehkoja miehiä, jotka kokoontuvat pizzan äärelle kohtaamaan toisiaan. Toinen toiminta, joka liittyy tutkimukseemme, on Porvoon

keskustassa joka toinen viikko järjestetty *Juttukahvila Vänskä*, jota toteuttamassa ovat olleet mm. Porvoon Klubitalo, aikuissosiaalityö, Porvoon suomalainen ev.lut. seurakunta ja TATSI ry. Vänskässä eri ikäisiä aikuisia on kokoontunut kahvin, pikkupurtavan ja vaihtelevan ohjelman ääreen. Kolmantena toimintona opinnäytetyömme tarkastelussa on TATSI ry:n Korttelikeittiö-hanke. Sen joka tiistaiseen ruuanlaittoon ja yhteisruokailuun ja torstaiseen Korttelikahvilaan on kokoontunut kaiken ikäisiä alueella asuvia, eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä (TATSI ry 2020b).

Toiminnot ja niiden järjestäjät ovat laajalti verkostoituneita keskenään, ja suuri osa toimintojen porvooolaisista osallistujista osallistuu useisiin toimintoihin. Kuvailemme toimintoja yksityiskohtaisesti myöhemmissä luvuissa siltä osin, kuin se on olennaista niiden kokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Jätämme tämän opinnäytetyön informanttien asiaksi, mitä toimintoja he haluavat arvottaa itselleen merkityksellisimmiksi ja mistä kertoa eniten. Opinnäytetyömme liitteessä 3 on yksityiskohtaisempi taulukkomuotoinen tiivistys porvooolaisista ryhmätoiminnoista, jossa tiivistämme niiden järjestäjätahot, pääkohderyhmän, sijainnin ja ydintarkoituksen.

2.3 Osallisuuden edistäminen

Osallisuuden käsitteellä on teoriapohjaa etenkin yhteiskuntapoliittisessa ja sosiologisessa kirjallisuudessa. Yhteistä kirjallisuudessa esiin tuleville näkökulmille on sen painottaminen, että osallinen ihminen pystyy vaikuttamaan ympäristöönsä, elämänsä kulkuun, tulevaisuuden näkymiinsä tai kontekstista riippuen esimerkiksi palveluiden kehitykseen. Osallisuus on siten paitsi osallistumista, myös yhteisyyttä, inklusiota eli mukaan ottamista, suhteissa olemista ja yhteenkuuluvuutta. (Isola ym. 2017, 3-13.)

Osallisuus on ollut merkittävä yhteiskuntapolitiikkaa ja rahoitusta ohjaava päämäärä etenkin 2010-luvulta lähtien. Sotienjälkeisen hyvinvointivaltion rakennusvaiheen keskeisenä yhteiskuntapoliittisena päämääränä oli pitkälti talouskasvu, jonka vahvistamisella mm. Pekka Kuusi (1968) kuuluisassa teoksessaan *60-luvun sosiaalipolitiikka* perustelee laajaa hyvinvointivaltiollisen yhteiskuntapolitiikan tarvetta ja kehitysnäkymiä talouskasvulla. Kuusen mukaan kaikkien kansanryhmien saaminen mukaan taloudelliseen tuottavuuteen ja toimeliaisuuteen hyvinvointivaltiota rakentamalla palvelisi viime kädessä kansantalouden vaurauden tarpeita. Viime vuosikymmeninä näyttäisi trendi siirtyneen pikemminkin hiipuneen talouskasvun hedelmien tasapuolisempaan jakamiseen. Käänteentekevästä kehityksessä voi nähdä 1990-luvun laman ja lamanjälkeiset ajat leikkauksineen ja vyönkiristyspolitiikkoineen. Laman jälkeen myös sotienjälkeinen ihanne täystyöllisyydestä laajalti kuopattiin työllisyyspolitiikassa, ja Suomeen jäi pysyvästi verrattain korkea rakenteellinen työttömyys. (Karisto ym., 2006.) Niukkuutta jaettaessa myös hyvinvointia on pyrittävä edistämään rajallisin materiaalisin resurssein.

Suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1976) mukaan hyvinvoinnin voi nähdä koostuvan kolmesta päätekijästä, joita ovat materiaallinen toimeentulo ja vauraus (*having*), sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja mielekkäät ihmissuhteet (*loving*) ja mahdollisuus toteuttaa itseään (*being*). Osallisuuden voi nähdä sisältävän elementtejä kaikista Allardtin kuvaamista hyvinvoinnin osa-alueista. Osallisella ihmisellä on niin ollen riittävät materiaaliset resurssit ihmisarvoiseen elämään, hän kokee olevansa merkityksellinen osa ihmissuhteiden verkostoa ja hänellä on merkittävät mahdollisuudet toteuttaa luovuuttaan, vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja ympäristöönsä. (Allardt 1976; ks. myös. Helne ym. 2003.)

Myös THL:n kehittämisryhmän (Isola 2017, 9-11) mukaan suomalaisessa osallisuuskeskustelussa on viitattu Allardtin edellä mainittuun kolmijakoon, lisäten kuitenkin tähän ajatteluun neljäs ulottuvuus: *doing*, jolla viitataan tekemisessä ja toiminnassa syntyvään merkityksellisyys tunteeseen.

Sillä on merkitystä, miten laadukkaasti osallisuutta edistetään. Psykologiliiton asiantuntijablogissa *Osallisuus ei riitä* artikkelissa Vesa Nevalainen mainitsee osallisuuden olevan melko näennäistä. Psykologian lisensiaatti ja tietokirjailija Nevalainen kritisoi ylhäältä ohjattua osallisuutta, jossa toimijalle annetaan valmiiksi pureskeltuja vaihtoehtoja sen sijaan, että osallistujat saisivat itse kyseenalaistaa, kysellä ja ehdottaa toimintatapoja. Nevalainen myös kritisoi holhousyhteiskunnan ongelmakeskittynyttä ja passivoivaa toimintaa ja korostaa luottamuksen merkitystä osallisuuden vahvistamisessa. Nevalaisen mielestä ”Psykologisesti kaava on selkeä: Ihminen, johon ei luoteta, ei todellakaan aio osoittautua luottamuksen arvoiseksi”. (Nevalainen) Samalla kannalla vaikuttaisi olevan Helsingin yliopiston ekumeniikan professori Risto Saarinen, joka toteaa *Diakonia* -lehden artikkelissa, että ”Ulkopuoliseksi jääminen tuottaa syrjäytymistä. Henkilö, joka ei saa tilaisuutta olla mukana kaupankäynnissä tai edes vastavuoroisessa talkootyössä, jää pelkäksi passiiviseksi avun kohteeksi.” (Villa 2015, 4-5.)

Osallisuuden käsitteen voi nähdä kytkeytyvän yhteen myös kansalaisuuden kanssa, jolloin se vastaa kysymykseen, *mitä on olla kunnon kansalainen*. Työllisyyspolitiikassa on 1990-luvulta lähtien puhuttu paljon *aktiivisesta kansalaisuudesta*, jossa yksilö on ensi sijassa vastuussa omasta hyvinvoinnistaan (Esim. La helma 2013; Katisko 2011). Osallisuus terminä painottaa pikemminkin kansalaisuuteen kuuluvia oikeuksia kuin velvollisuuksia. Esimerkiksi tämän opinnäytetyön tarkastelussa mukana olevan Avoin työhuone -hankkeen (Rakennerahastot 2020b) toiminnassa korostuvat osallistujien mahdollisuudet tuoda ääntään esille yhteiskunnassa, päästä vaikuttamaan ja tavoitella heille itselleen mielekkäitä asioita (ks. esim. Itäväylä 2019).

2.4 Diakoninen näkökulma osallisuuteen

Diakonisesta näkökulmasta voi osallisuuteen nähdä kuuluvan myös hengellisen ulottuvuuden. Ihmisen henkisyys ja hengellisyys toteutuvat ja vahvistuvat suhteessa toisiin ihmisiin ja muihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Osallisuus ei toteudu yksin vaan ryhmässä muiden ihmisten kanssa, sillä yksin ei voi olla osallinen.

(Piironen 2007, 7) Kristillisestä ihmiskäsityksestä käsin voi tarkastella Jeesuksen opetuksien keskeistä sanomaa yhteydestä ja sen merkityksestä. Myös osallisuuden tavoittelulla on tällöin hengellinen ja diakoninen merkitys (esim. Arola ym., 2007).

Luterilaisen teologian näkökulmasta katsottuna kaikki auttaminen on hengellistä, riippumatta auttajasta tai hänen maailmankatsomuksestaan (Latvus & Elenius 2007). Luomisteologian pohjalta, siellä missä joku saa avun, on läsnä myös Jumala riippumatta auttamistahosta tai maailmankatsomuksesta. Kirjassa mainitaan, että avuntarvitsija ei arvioi saamaansa apua instituutista käsin vaan hädästään käsin. (Latvus & Elenius 2007, 141). Latvuksen ja Eleniuksen mukaan ”Ihmisen, kristityn kaiken aktiivisuuden tulee suuntautua lähimmäisen puolesta tehtävään työhön ja palveluun, ei oman Jumalasuhteen hoitamiseen, ei uskonnolliseen toimintaan.” Lutherin teologiassa näyttäytyy muutenkin vahvasti uhrautuva lähimmäisenrakkaus. Tämänkin ajatuksen pohjalta hengellisyyttä ei pidetä diakoniatyön ulottuvuutena vaan sen sisältönä. Kuten Latvus ja Elenius mainitsevat diakoniatyöntekijän näkökulmasta ”Jumalan annetaan kantaa huoli ihmisen sydämen tilasta, sana ja sakramentit ovat valjastetut ylläpitämään toivoa ja luottamusta Jumalan lupauksiin ja näin vapauttamaan ihmisen lähimmäisen palveluun.” (Latvus & Elenius 2007, 140-142.)

Tarkastelemme opinnäytetyössämme kokemuksia osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa. Herkkyys ja Sosiaaliset pelot -kirjassa psykiatri ja tietokirjailija Juhani Mattila (2014, 195-197) mainitsee, että yksi askel nuorten syrjäytymiseen on vaikeus saada pelkotiloihin apua riittävän ajoissa. Mattila tuo esille, että pelon luoma vaikeus toimia ryhmässä saattaa olla iso hankaluus. Tällaisen hankaluuden tunnistaminen voi parhaimmillaan madaltaa kynnystä osallistua erilaisiin osallistaviin toimiin. (Mattila 2014.)

3 LUOTTAMUS OPINNÄYTETYÖTÄ OHJAAJAVANA KÄSITTEENÄ

Valitsimme näkökulmaamme rajaavaksi teoreettiseksi taustaksi luottamuksen käsitteen, sillä sen pohja yltää syvälle niin yhteiskuntateoriassa kuin diakonian tutkimuksessakin. Ilman ihmisten välistä luottamusta ei olisi yhteisöjä, yhteenkuuluvuutta eikä yhteiskuntaa. Kiinnostavaa opinnäytetyömme kannalta on konkreettisesti se, mikä saa toisilleen lähtökohtaisesti tuntemattomat ihmiset tulemaan ryhmätoimintaan ja jakamaan elämänsä asioita. Miksi vaikkapa Jouni ja Saara kertovat kahvikupin äärellä siitä, että työttömyys hävettää? Seuraavaksi avaamme luottamuksen käsitettä yhtäältä perustavanlaatuisena yhteiskuntia koossa pitävänä voimana ja toisaalta yhdessä elämisen taitona. Pohdimme luottamusta yhdessä pelkistetyn yhteiskuntateoreettisesta näkökulmasta sekä diakonisen näkökulman valossa, pohjustaen luvussa 4 muotoilemiamme tutkimuskysymyksiä.

3.1 Luottamus yhteisöjen ja yhteiskuntien ylläpitäjänä

Yhteiskuntatieteissä luottamusta on pidetty yhtenä keskeisimmistä yhteiskuntaa koossa pitävistä voimista: Esimerkiksi sosiologian klassikoihin lukeutuvan Georg Simmelin mukaan ”luottamus on yksi tärkeimmistä synteettisistä voimista yhteiskunnassa”. (Ilmonen 2000, 4-16). Simmel, katsoi ettei luottamusta voida luoda auktoriteetin sanelemana tai ”ylhäältä käsin”, vaan että se edellyttää syntyäkseen aitoa ihmisten välistä vuorovaikutusta. (mts., 14-16). Klassikoina pidettyjen yhteiskuntatieteilijöiden kuten ennen ensimmäistä maailmansotaa vaikuttaneen Simmelin aikana luottamuksen pohdinta oli ajankohtaista ennen kaikkea kaupungistumisen ja teollistumisen murtaessa nopeasti vanhojen maaseudun kyläyhteisöjen sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Se on ajankohtaista myös vuoden 2020 Porvoossa, jossa osallisuutta vahvistavaan ryhmätoimintaan osallistuvat ihmiset ovat simmeliläisittäin sanottuna lähtökohtaisesti muukalaisia toisilleen, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden (toivon mukaan) rakentuessa luottamuksen myötä (esim. Simmel 2005, 76-84).

Vakaat, vauraat ja turvalliset yhteiskunnat edellyttävät merkittävästi luottamusta kansalaisten kesken ja kansalaisten ja instituutioiden välillä. Luottamuksen synnyn ja laajentumisen mekanismeista on erilaisia tulkintoja. Antti Kouvo (2014) tarkastelee sosiologian väitöskirjassaan luottamusta synnyttäviä mekanismeja analysoimalla vertailevan tutkimuksen menetelmin kansallisten ja kansainvälisten kyselytutkimusten dataa. Kouvo esittelee tutkimuskirjallisuudessa esiintyvän kansalaisyhteiskuntakeskeisen hypoteesin, jonka mukaan sosiaalisissa verkostoissa kuten yhdistystoiminnassa aktiivisesti mukana olevat ihmiset luottavat helpommin sekä toisiinsa että instituutioihin. Toisaalta Kouvo esittelee myös instituutiokeskeistä hypoteesia, joka painottaa luottamuksen synnyssä yhteiskunnallisten instituutioiden reiluutta ja oikeudenmukaisuutta. (Kouvo 2014, 3; 64-70.)

Kouvon tutkimuksessa kyselytutkimusdatan analyysi puoltaa enemmän instituutiokeskeistä hypoteesia, mutta jättää tilaa myös kansalaisyhteiskuntahypoteesin selitysvoimalle. Luottamus näyttäisi Kouvon mukaan olevan vahvinta vakaiden ja oikeudenmukaiseksi koettujen julkisinstituutioiden maissa, kuten pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa. Toisaalta myös aktiivisella osallistumisella kansalaisyhteiskunnan verkostoihin ja ruohonjuuritason toimintaan näyttäisi olevan merkitystä. (Kouvo 2014, 3; 69-70.) Opinnäytetyömme tarkastelussa ilmiön laajana kontekstina on Suomi ja Porvoo verrattain tasapuolisine instituutioineen. Tarkastelemme ilmiön kannalta onkin mielenkiintoista, miten Kouvon (2014) esittämä kansalaisyhteiskunnan painotus suhteutuu porvoolaisella sosiaalialan kentällä toteutettavaan, osallisuuden vahvistamiseen pyrkivään ryhmätoimintaan.

Luottamusta pidetään yhtenä sosiaalisen pääoman keskeisimmistä elementeistä. Kaj Ilmonen pohtii kirjoittamassaan kokoomateoksen artikkelissa muun muassa hyvinvointivaltion ja kolmannen sektorin toimijuutta kansalaisyhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta, jossa sosiaaliset verkostot, luottamus ja arvot ovat keskeisessä roolissa. Ilmonen muun muassa mainitsee, että vahvasti kehittyneessä kansalaisyhteiskunnassa kansalaisten välillä uskotaan olevan paljon luottamusta, mutta asia voi olla myös toisinpäin. Ilmonen mainitsee sosiaalisten verkostojen parantavan toimijuutta kansalaisena. (Ilmonen 2000, 5-8.) Tästä näkökulmasta katsottuna kolmannen sektorin tuottamat toimintamallit voisi siten lisätä sosiaalista pääomaa yhteiskunnassa ja hyödyttää heikommassa asemassa

olevia. Ilmonen myös analysoi artikkelissaan sosiologien ajatuksia ja tuo esille ajatuksen, että, “Luottamus synnyttää yhteistoimintaa”. (Ilmonen 2000, 22.) Luottamusta ei synny tyhjiössä vaan vastavuoroisen kanssakäymisen ja yhteistoiminnan avulla, mistä osallisuuskin muun muassa muodostuu. Ella Marila ja Anna-leena Ylinen ovat tutkimusraportissaan valinneet ihmisten välistä vuorovaikutusta tutkivan lähestymistavan. Tutkimusraportissa on pääosin keskitytty teknologian tarjoamaan vuorovaikutukselliseen ympäristöön, jossa keskeisenä tutkitavana elementtinä toimii luottamuksen rakentuminen. (Marila & Ylinen 2002). Koemme saavamme tästä hyvää vertailukohdetta omaan työhömme varsinkin nykyajan valossa olevien sosiaalisen etäisyyden tuomien haasteiden vuoksi.

3.2 Diakoninen näkökulma: Luottamus yhdessä elämisen taitona

Diakonista näkökulmaa luottamukseen tuo yhteisödiakonia, jota tarkastellaan yhdessä elämisen taidon kautta. Yhdessä elämisellä tarkoitetaan yhteisvastuuta, jossa taistellaan hyvän puolesta, niin että työ- ja elinolosuhteet ovat oikeudenmukaisia kaikille. (Addy 2017a, 15.) Kirkon ala on pitkään elänyt muuttuvassa yhteiskunnallisessa ympäristössä ja yhdessä elämisen taidosta on tullut haastavaa ja siihen haasteeseen on haluttu tarttua The Lutheran World Federation -keskusjärjestön laatimassa Seeking Conviviality -selvityksessä. Selvityksessä ilmenee, että yhteisöt saattavat rakentaa seiniä toistensa välille estäen suhteiden muodostumisen muihin yhteisöihin. (Addy 2017, 10.) Tätä näkökulmaa voisi verrata Suomessa esimerkiksi eri auttajatahojen muodostamaan yhteisölliseen toimintaan. Auttamistyön laatua ajatellen tavoitteena on auttaa työelämän ulkopuolella olevien tilannetta sekä mahdollistaa heille osallisuus yhteisössä, jos moniammatillisissa auttajatahoissa on yhteistyöhaasteita, saattaako se pahimmillaan vaikuttaa autettavien avunsaantiin.

Seeking Conviviality -selvityksessä (Addy 2017a) oli mukana 14:sta eri maasta diakoniatyön parissa toimivia tahoja, myös Suomesta, yhteensä noin 28 osallistujaa. Selvitystä varten laadittiin työkirja, jossa jokainen osallistuja pohti diakonia-

työtä kutsumuksena, yhdessä elämisen taidon, oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvon kautta. Selvityksen tarkoituksena oli uudelleen jäsentää yhteisöllistä diakoniaa Euroopassa ja tarkastella ”Miten voimme elää yhdessä paikallisissa yhteisöissä?”. Selvityksen mukaan yhteisöissä luottamuksen muodostumista, erityisesti yhdessä elämisen taitoa edesauttaa eri marginaaliryhmissä olevien mukaan ottaminen yhteiseen keskusteluun. Dialogin avulla vähemmistöryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa luottamuksen rakentumiseen ja vähentää ”itselle vierasta” kohtaan tuntemaa pelkoa. Monimuotoinen, yhdenvertainen ja tasa-arvoon perustuva yhteisö poistaa seiniä yhteisössä toimivien väliltä. (Addy 2017a, 21.) Ihmisarvon puolesta työskenteleminen kuuluu diakoniseen työskentelytapaan, jossa jokaista yksilöä kohdellaan heidän terveydentilastaan, sosiaalisesta statuksestaan huolimatta heidän kykyjään tai taitojaan kehittäen niin, että voivat olla osa yhteiskuntaa ja yhteisöä. Tiivistettynä selvityksessä mainittiin, että yhdessä elämisen taidon saavuttamiseksi tarvitaan resursseja yhteisten tavoitteiden eteenpäin viemiseksi, avoimuutta, innovatiivisuutta ja ihmisarvon sekä oikeudenmukaisuuden puolesta puhumista. (Addy 2017, 30-46.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

Tässä luvussa avaamme tutkimuksellisen opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ja kuvaamme menetelmiämme ja tutkimusprosessin eri vaiheita. Opinnäytetyömme nojaa menetelminään puolistrukturoituihin yksilöhaastatteluihin ja sisälönanalyysiin, jossa sovellamme diskurssianalyysin piirteitä. Haastateltavamme olivat porvoolaisen osallisuutta vahvistavan ryhmätoiminnan aktiiveja, ja kaksi heistä toimi opinnäytetyön kirjoittamishetkellä evankelis-luterilaisen seurakunnan diakoniatyössä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Kuten edellä olemme kuvanneet, katsomme osallisuutta vahvistavien työmuotojen sekä edellyttävän että rakentavan luottamusta. Luottamus voidaan hahmottaa sekä Georg Simmelin (2005) ja muiden klassisten yhteiskuntatieteilijöiden tapaan yhteiskuntia koossa pitävänä *voimana*, että Luterilaisen maailmanliiton diakonianäkökulman tapaan yhdessä elämisen *taitona* (esim. Addy 2017a ja b). Pyrimmekin opinnäytetyössämme selvittämään, millaisia näkökulmia aineistomme pohjalta muodostuu osallisuutta lisäävän työn ja erityisesti ryhmätoiminnan vaikuttavuudesta yhtäältä luottamuksellisten ihmissuhteiden, toisaalta yhteiskuntaa koossapitävän laajan luottamuksen kannalta.

Opinnäytetyön prosessia määrittävinä tutkimuskysymyksinämme kysymme seuraavaa:

1. Miten luottamus muodostuu osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa, ja
2. Mitkä tekijät edesauttavat ja mitkä estävät luottamuksellisten ihmissuhteiden syntymistä ryhmissä?

Luottamuksen käsitteeseen nojaavassa opinnäytetyössämme haluamme selvittää syvällisemmin luottamuksen muodostumista osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa. Haluamme tuottaa tutkielmamuotoista laadullista tietoa osallisuutta vahvistavan toiminnan osallistujien kokemuksista, erityisesti heidän näkökulmistaan luottamuksellisen ihmissuhteiden ja yhteisöllisyyden rakentumiseen. Opinnäytetyömme ei toimi kehittämisprojektina millekään yksittäiselle toimijalle, vaan se kartoittaa usean eri toimijan verkostossa toteutetun yhteysteistyön vaikutusta.

4.2 Teemahaastattelut

Opinnäytetyömme aineistonkeruuseen vaikutti merkittäväällä tavalla vuoden 2020 globaali koronaviruspandemia ja sen aiheuttama kotimainen poikkeustila. Opinnäytetyömme suunnitelmaa kirjoitettaessa osa aiemmissa luvuissa kuvaamistamme osallisuutta edistävästä ryhmätoiminnoista on joko lopetettu tai siirtynyt verkkoon epidemian hillitsemiseksi edellytettyjen toimenpiteiden vuoksi. Tätä taustaa vasten saimme vahvistuksen pohdinnallemme siitä, että soveltuvien aineistonkeruun metodi olisivat yksilöhaastattelut. Pohdimme opinnäytetyömme suunnitelmavaiheessa, että esimerkiksi fokusryhmiä tai ryhmähaastatteluja olisi menetelmällisesti varsin hankalaa toteuttaa vallitsevassa epidemiatilanteessa.

Yksilöhaastatteluina toteutettavat, niin sanotut puolistrukturoidut teemahaastattelut sopivat aineistonkeruumetodiksemme kansanterveydellisten olosuhteiden lisäksi käyttöömme myös siksi, että ne mahdollistivat yksilöllisen ja luottamuksellisen vuorovaikutustilanteen, jossa haastateltavan huomio keskittyy vapaamuotoista keskustelua teemakysymyksen ohjailevaan haastattelijaan. (Esim. Ruusu-vuori & Tiittula 2009.) Yksilöhaastattelut toteutuivatkin suhteellisen mutkattomasti ja turvallisesti tiloissa, joissa pystyimme pitämään epidemiatilanteessa suositeltua riittävää fyysistä etäisyyttä keskustelukumppaneihimme. Pohdimme suunnitteluvaiheessa mahdollisuuksien mukaan myös sitä, miten oma positiomme haastattelijoina vaikuttaisi vuorovaikutustilanteisiin ja suhteeseemme haastateltaviin. Pyrimmekin saamaan haastatteluinformanteiksi ihmisiä, jotka eivät olleet meihin suorassa kollega-, esimies- tai alaisuhteessa tai intensiivisessä yksilötyön asiakassuhteessa. Tämä mahdollistui varsin helposti osallisuutta vahvistavassa toiminnassa, jossa on suuri rooli paitsi vapaaehtoisilla, myös eri toimijoiden verkostokumppanuudella.

Rekrytoimme kaikki haastateltavat TATSI ry:n porvooolaisesta yhteistyöverkostosta. Osallisuutta vahvistavan toiminnan hengessä osallistujat ja palkatut työntekijät ovat lähtökohtaisesti yhdenvertaisia toimijoita, mutta näkökulmien monipuolisuuden takaamiseksi halusimme pyytää haastatteluja niin vapaaehtoisaktiiveilta, vertaisohjaajina toimivilta kokemusasiantuntijoilta kuin eri tahojen työnteli-

jöiltäkin. Osallisuutta edistävän toiminnan omista lähtökohdista käsin onkin nähdäksemme mielekäästä nähdä palkatut työntekijät ja vapaaehtoiset aktiivit yhtä lailla ammattitaitoisina toiminnan substanssiosaajina, joilla on merkittävää sosiaalista pääomaa verkostoissaan. Kirsi Juhila (2006) onkin puhunut sosiaalityön yhteydessä horisontaalisesta ammatillisuudesta, jossa jyrkkärajaisuus ja hierarkisuus asiakkaan ja ammattilaisen välillä on häivytetty ja näiden välille pyritään muodostamaan tasa-arvoinen suhde. Tämä toimintaperiaate soveltui osallisuutta edistävän toiminnan ideaaliin mitä suurimmassa määrin.

Diakonisen näkökulman esille tuomiseksi haastattelimme kahta porvoolaista ev.lut. seurakunnan diakonia. Haastattelimme myös TATSI:n *Korttelikeittiön* vapaaehtoisaktiiveja, *Avoim työhuone* -hankkeen aktiiveja ja Cafe Vänskä -ryhmätoiminnan vapaaehtoisjärjestäjinä toimivia kokemusasiantuntijoita tai muita vapaaehtoisaktiiveja. Pohdimme opinnetyön suunnitelmavaiheessa myös yhden tai kahden Porvoon aikuissosiaalityön työntekijän haastattelemista, mutta päätimme rajata aikuissosiaalityön osuuden pois aineistosta koronavirusepidemian ja aikaresurssien asettamien rajoitteiden takia. Aikuissosiaalityö oli läsnä TATSI ry:n verkostoissa ja osallistui säännöllisesti ennen kaikkea Cafe Vänskän toimintaan. Porvoon paikallisen verkoston koosta ja ominaispiirteistä johtuen kiinnitimme erityistä huomiota haastateltavien anonymiteetin edistämiseen (ks. kohta 4.5).

Toteutimme kesäkuussa 2020 viisi teemahaastattelua. Kaikki haastateltavamme olivat ryhmätoiminnan aktiiveja. Kaksi heistä oli ryhmätoiminnassa säännöllisesti mukana olevaa evankelis-luterilaisen kirkon diakonia, yksi koulutettu kokemusasiantuntija ja kaksi vapaaehtoisaktiivia. Kaikki haastateltavat suostumuksensa haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä. Keskusteluaineistoa äänitteenä kertyi yhteensä noin neljä tuntia, ja litteroituna tekstinä analyysin pohjana ollut aineisto oli noin 35 A4 -sivun mittainen. Anonyymiuden takaamiseksi emme keränneet informanteiltamme muita taustatietoja kuin kategorisoidun, summittaisen iän, sukupuolen ja haastateltavien itse kuvaileman roolin toiminnan järjestäjänä tai ylläpitäjänä. Yksityiskohtaisempi kuvaus haastateltavien rooleista ryhmätoiminnoissa ja muista aineistoon liittyvistä tekijöistä löytyy opinnäytetyön liitteistä 2 ja 3.

Kaikki haastatteluihimme osallistuneet tunsivat pääpiirteissään TATSI ry:n Korttelikeittiön toimintaa ja olivat olleet siinä mukana, kaksi oli säännöllisesti Korttelikeittiön aktiiveja. Neljä haastateltavaa oli osallistunut joko säännöllisesti tai ajoittain Cafe Vänskään, ja kaksi heistä tunsivat Vänskä-toimintaa erityisen hyvin. Neljälle haastateltavista TATSI ry:n Avoin työhuone -hanke oli pääpiirteissään tuttu, kahden heistä ollen myös osallistunut säännöllisesti sen toimintaan ja yhden ollen mukana järjestämässä ko. toimintaa.

Viittaamme luvuissa 5–6 haastatteluihimme osallistuneisiin aktiiveihin pseudonyymeillä Jiri, Margaret, Birgitta, Onni ja Anselmi. Jiri ja Margaret ovat vapaaehtoisaktiiveja, Birgitta ja Anselmi ovat kokeneita diakoniatyöntekijöitä ja Onni on vapaaehtoisaktiivi, jolla on myös kokemusasiantuntijan koulutus.

Kaavio 1. Keskeisiä toimijatahoja Porvoossa työelämän ulkopuolella olevien parissa

Kaaviossa 1 on kuvattu keskeisiä Porvoon monialaisen verkoston toimijatahoja, jotka kohtaavat arjessaan muun muassa työelämän ulkopuolella olevia. Valitsimme tarkastelemamme verkoston toimijat haastatteluihin saadaksemme tietoa monialaisen verkoston yhteistyömalleista ja keitä työelämän ulkopuolella olevat kohtaavat omassa arjessaan. Järjestöillä on ryhmätoimintojen koordinoimisessa keskeinen rooli. TATSI ry:n lisäksi Porvoon seudun työnhakijat ry

edesauttaa osallisuuden toteutumista ja työttömien työllistymistä Porvoossa. Evankelisluterilainen kirkko on keskeinen toimija vähävaraisten ja pitkäaikais-työttömien parissa tarjoten yhteisöruokailuja ja aktiviteetteja niitä tarvitseville. Kunnallinen aikuissosiaalityö vastaa sosiaalihuoltolaissa ja muussa lainsäädännössä määriteltyjen palvelujen järjestämisestä ja on aktiivisesti verkostoitunut kolmannen sektorin ja evankelis-luterilaisen kirkon kanssa. Vapaaehtoisilla aktiiveilla, sekä työelämässä olevilla että työttömillä, on myös merkittävä rooli porvoalaisessa osallisuutta edistävän toiminnan verkostossa. Heihin kuuluu mm. ryhmätoiminnan aktiiveja, avustustoiminnassa kuten ruokajakeluissa palvelevia sekä koulutettuja kokemusasiantuntijoita.

4.3 Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi

Aineistomme analyysissa sovelsimme diskurssianalyttista otetta, jossa tarkastellaan tuotettua puhetta kielen ainutlaatuinen kontekstisidonnaisuus huomioiden, kiinnittäen huomiota puhujien antamiin merkityssisältöihin. Meitä kiinnosti analyysitavassamme erityisesti, miten teoriataustassamme ja tutkimuskysymyksissämme esiintyvä luottamuksen käsite ilmenee haastateltavien puheessa, ja millaisia merkityksiä he sille antavat. Kontekstisidonnaisuudessa huomioimme paitsi haastattelujen vuorovaikutustilanteet, myös haastateltavien suhteen puheena oleviin osallisuutta vahvistaviin ryhmätoimintoihin. Jäsentelimme tätä luottamuspuhetta tutkimuskysymystemme pohjalta, luoden kategorioita litteroidun puheaineiston pohjalta. Kuvaamme analyysitapaamme diskursiiviseksi sisällönanalyysiksi, sillä sovelsimme diskurssianalyttista otetta sisällönanalyysille tyypilliseen aineiston jäsentämiseen ja liittämiseen osaksi teoriataustasta ja kirjallisuudesta nousevaa kontekstia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-116; Pietilä 2010, 213-219.)

Analyysimme aluksi teemoittelimme aineistoamme haastatteluissamme esiintyneiden, aineistolähtöisesti tulkitsemiemme yleistemojen mukaan. Näitä olivat *yhteenkuuluvuus, sosiaalinen vastuu, arjen merkityksellisyys ja erilaisuuden kunnioittaminen*. Analyysin seuraavassa vaiheessa etsimme aineistostamme luottamuksesta kertovia osuuksia. Valikoimme ja erittelimme luottamuksesta kertovia

keskusteluosuuksia aineistossa Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelmalla, tulkiten niitä tutkimuskysymystemme ja sosiaalis-diakonisen konvivialiteetin käsitteen valossa (Addy 2017). Tässä vaiheessa sovelsimme teorialähtöistä diskurssi-analyyttistä otetta, jolla tulkitsimme luottamuspuhetta ja niitä merkityksenantoja, joita haastateltavamme luottamukselle kontekstissaan antoivat. Esimerkiksi puheosuudet, joissa haastateltavat kuvailivat voimakkaita ristiriitoja, niiden selvittelyä tai kyvyttömyyttä niiden selvittelyyn, saattoivat joissain kohdin kertoa luottamukseen liitetystä merkityksestä enemmän kuin jotkin osuudet, joissa itse sana luottamus mainittiin. Kuvailemme muutamia tällaisia kohtia opinnäytetyömme tuloksia koskevassa luvussa. Analyysimme lopuksi pohdimme sitä, millaisia ihmissuhteisiin ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen liittyviä merkityksiä luottamukselle annettiin. Sekä aineistolähtöisessä analyysin alkuvaiheessa että sen teoriasidonnaisemmassa loppuvaiheen tarkastelussamme pyrimme vastaamaan kummankin tutkimuskysymyksemme asetteluihin.

4.4 Tutkimuseettiset näkökohdat

Noudatimme opinnäytetyössämme Diakonia-ammattikorkeakoulun Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä (2010) tutkimusetiikan määrittelemiä ohjenuoria sekä tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) eettisiä periaatteita. Soveltavan tutkimuksemme kohteena olivat sekä ryhmätoiminnan asiakkaat että eri Porvoon monialaisen verkoston edustajat. Kiinnitimme erityistä huomiota tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen kaikissa sen eri vaiheissa. Toteutimme opinnäytetyömme TATSI ry:n edellä mainittujen hankkeiden ja muiden verkostossa toteutettujen ryhmätoimintojen hyödyksi, kiinnittäen erityistä huomiota niiden osallistajakunnan keskinäiseen dynamiikkaan. Varmistimme, ettei opinnäytetyössämme käsitellä arkaluontoisia asiakkuuksiin tai muihin toimijoiden välisiin suhteisiin liittyviä luottamuksellisia tietoja. Kiinnitimme myös erityistä huomiota Porvoon paikkakunnan suhteellisen pienuuden tuomiin haasteisiin ja valmistauduimme etukäteen ja monipuolisesti tuleviin haastatteluihin sekä ryhmätoimintaan osallistuvien, että paikallisten toimijoiden anonyymiuden varmistamiseksi.

Päätimme käyttää pseudonyymejä haastateltavien kohdalla tunnistettavuuden estämiseksi. Valitsimme pseudonyymien käytön kunnioittaaksemme tutkittavien itsemääräämisoikeutta, vahingoittamisen välttämistä sekä yksityisyyttä ja tietosuojaa. Päädyimme käyttämään haastateltaviemme kohdalla pseudonyymejä eli keksittyjä nimiä, joista heidän ominaisuuksiaan kuten oletettua sukupuoltaan ei myöskään pysty tunnistamaan. Tällä peitenimien käytöllä edistimme myös aineiston jäsentyneisyyttä ja johdonmukaisuutta, sillä siten lukija pystyy yhdistämään tuloksissamme lainaamamme aineisto-osuudet niihin haastateltuihin henkilöihin, jotka ovat ne esittäneet. Erittelemme pseudonyymeilla esittämienne haastateltujen henkilöiden rooleja ryhmätoiminnassa yksityiskohtaisemmin opinnäytetyön liitteessä 2. Hyviä tutkimuseettisiä käytäntöjä noudattaen tarkistimme aineiston suorien tunnistetietojen, kuten henkilönimien tai syntymäaikojen esiintymisen varalta. Huolehdimme, ettei suoria tunnistetietoja esiintynyt valmiissa aineistossamme lainkaan. Esimerkiksi syntymäajat ja haastateltavien tarkka ikä ei edes ollut tutkimuksemme kannalta relevanttia. Emme myöskään keränneet vahvoja epäsuoria tunnistetietoja, kuten tietoja ammattiasemasta, koulutustaustasta tai asuinalueesta. Poikkeuksena tästä ovat ammattiaseman osalta haastattelemamme kaksi evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijää, jotka kummatkin antoivat suostumuksensa työroolinsa esille tuomiseksi diakoniatyöntekijänä. Pseudonyymien käytöllä ja tunnistetietojen poistamisella olemme kuitenkin diakoniatyöntekijöidenkin osalta varmistaneet, ettei heidän henkilöytään pystytä opinnäytetyömme pohjalta yksilöimään. Porvoon evankelis-luterilaisten seurakuntien palveluksessa on heidän lisäksi muitakin diakoniatyöntekijöitä. (Kuula 2006, 201-214.)

Tutkimuslupaa edellyttävät tahoja ei opinnäytetyössämme ollut. Opinnäytetyömme toinen tekijä työskenteli opinnäytetyön toteuttamisen hetkellä yhteiskuntaryökumppanimme TATSI ry:n palveluksessa. Emme anna etukäteen olettamisen vaaran toteutua työn tuttuuden vuoksi vaan pyrimme tietoisesti omassa haastattelussamme neutraaliin ja tutkivaan otteeseen.

Kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksesta ja menetelmistä haastattelujen osallistujille yksilöllisesti, antaen heille mahdollisuuden esittää kysymyksiä ennen varsinaisia haastatteluja. Kerroimme myös heidän oikeudestaan missä tahansa

tutkimuksen vaiheessa kieltäytyä haastattelusta kokiessaan sen tarpeelliseksi. Haastattelujemme kysymyksenasetteluissa pyrimme välttämään ohjailevia kysymyksiä.

5 TULOKSET

Kuvasimme edellä aineistomme analyysia, jossa aluksi aineistolähtöistä lähestymistapaa soveltaen tarkastelimme, millaisia teemoja litteroidusta aineistosta nousee toistuvasti esille ja mitä nämä kertovat tutkittavasta ilmiöstä. Tässä luvussa käsitellyt teemat näemme myös sosiaalisen konstruktionismin hengessä merkityskehityksinä: Konteksteina, joissa luottamuksen ulottuvuudet esiintyvät haastattelvien puheessa ja joista käsin tarkastelemme sitä, millaisia merkityksiä he luottamukselle antavat (esim. Crotty 1998, 52-62; Moilanen & Räihä 2001).

5.1 Yhteenkuuluvuus, sosiaalinen vastuu, arjen merkityksellisyys ja erilaisuuden kunnioittaminen

Puhumme tässä opinnäytetyössä aineistomme teemoittelusta. Nämä teemat näemme apuvälineinä tarkastella tutkimuskohdettamme ennen teoriasidonnaisempaa, abduktiivista tarkasteluotetta tämän luvun myöhemmissä osissa. Neljä aineistostamme nousevaa teemaa tai merkityskehystä ovat *yhteenkuuluvuus*, *sosiaalinen vastuu*, *arjen merkityksellisyys* ja *erilaisuuden kunnioittaminen*.

Vaikka haastatteluihimme osallistuneiden roolit toiminnassa ja heidän tarkastelukulmansa olivat erilaiset, he näkivät toiminnan olevan vahvasti päämäärähaakuista. Heidän puheestaan korostui, että toiminnassa eri tekijöillä oli yhteiset, kenties kirjoittamattomat, jaetut arvot ja tavoitteet. Aineistosta nousevat, tulkitamme pohjalta esitetyt teemat auttavatkin hahmottamaan niitä arvoja, tavoitteita ja pyrkimyksiä, joita aktiivit näkivät osallisuutta vahvistavassa ryhmätoiminnassa olevan.

Esimerkiksi sosiaalisen vastuun teema korostui kahden diakoniatyöntekijän puheessa: He hahmottivat omaa positiotaan pitkälti tavoitteellisena, vastuullisena ja ammatillisena pyrkimyksenä toisten hyvinvoinnin edistämiseen. He viittasivat aika ajoin keskusteluaiheena olleen ryhmätoiminnan lisäksi muuhun ammatinkuvaansa kuuluvaan yhteisötyöhön ja reflektoivat sitä, miten matalan kynnyksen ryhmätoiminta osallisuustavoitteineen suhteutuu näihin muihin (esimerkiksi evankelis-luterilaisten seurakuntien) toimintoihin, ja painottivat tavan takaa näiden samankaltaisuutta yhteisen hyvän ja yhteisöllisyyden tavoittelussa.

Kaikki haastattelemamme aktiivit toivat esille erilaisia lähestymistapoja ryhmätoiminnassa mukana olevien välille muodostuneesta konflikteista ja niiden käsittelystä. Onni ja Jiri kertoivat esimerkkejä myös epäonnistumisista konfliktien sovitelussa tai välttelevästä asenteesta ilmeisiin konflikteihin, jopa jonkinasteisesta vastuun välttelystä. Haastateltavien puheessa ryhmätoiminnan konfliktien synnyn voi tulkita kumpuavan kunnioituksen puutteesta, ihmisten erilaisista tavoista ilmaista itseään ja tarpeitaan, ja tarpeista tulla eri tavoin kohdatuksi.

Esimerkiksi Margaret, joka on osallistunut TATSIn Korttelikeittiön toimintaan sen alkuajoista lähtien ja on keskeisiä vastuuaktiiveja, luonnehtii riitojen ja konfliktien käsittelyä luontevana ja olennaisena osana ryhmätoimintaa. Hänen mukaansa konfliktien synty erilaisten ihmisten välillä on kuin itsestäänselvyys:

”Kun kuultiin, että on ollut hirveet riidat niin, sovittiin, että pidetään palaveri ja istutaan alas, jutellaan asiat halki. On ollut pahempiakin. On niin monta erityyppistä ihmistä, että väkisin tulee sitä. Nyt on mennyt aika hyvin ja ollut rauhallista. Ei tänne ole pakko tulla ja pitää sopia ja paikan päällä selvittää asiat. Kaikki ei tule toisten ihmisten kanssa toimeen, mutta jos on pienet tilat niin se on pakko. 10 ihmistä niin kyllä täällä on kirosanoja kuultu, mutta myös naurettu. Käsirysy ei ole vielä ollut, että poliisit olisi kutsuttu.”

-Margaret-

Yhteenkuuluvuuden tematiikka nousi esille haastatteluaineistossa toistuvasti myös erilaisuudesta riippumattomana keskinäisenä kunnioituksena, tai pyrkimyksenä siihen. Kaikkien kolmen opinnäytetyömme tarkastelukohteina olleen ryhmätoiminnan osallistujakunta oli varsin moninaista. Vaikka tässä tarkastelluissa Korttelikeittiössä, Cafe Vänskässä ja Avoin työhuone -hankkeessa on yhtymäpintaa tavoitteiden, kohderyhmän ja toisiaan likeisen fyysisen sijainnin puolesta, heterogeenisuus ja moninaisuus saattoivat näistä ryhmätoiminnoista ilmetä eniten pop up -kahvila Vänskässä. Diakoniatyöntekijä Birgitan ja kokemusasantuntija Onnin mukaan Porvoon Lähimmäistyö ry:n ruokajakelussa kävi reilut 200 jonottajaa päivässä, joista tiistaisiin Vänskä-kahviloihin osallistui heidän arvionsa mukaan jopa 20-25 prosenttia. Tämä tarkoittaa noin neljää- viittäkymmentä kahvilaosallistujaa.

Ja kyllähän siellä on tämmöisiä, ihmiset jakaa elämäänsä uskomattomasti siellä pienessä kahvikeskustelussa, kun on vaan työntekijänä siellä avoimin korvin ja menee vähä luo myös, niin sellaisia kokemuksia. Must niinku ihan parasta se Vänskä.”

-Birgitta-

Keskustelu toiminnan onnistuneisuudesta ja epäonnistuneisuudesta kirvoittivat toiminnan aktiiveissa keskustelua toiminnan syvemmistä arvoista ja merkityksellisyydestä. Kaikissa haastateltavien vastauksissa korostui toiminnan merkityksellisyys, jota tarkastelimme arjen merkityksellisyyden tematiikan kautta, pohdintana osallistujien motiiveista ja vaikuttimista osallistumiseen. Vastauksissa korostuivat toiminnan mahdollistama vuorovaikutteisuus eräänlaisena lääkkeenä yksinäisyyteen ja tekemisen puutteeseen, halu kuulua johonkin itseään suurempaan kokonaisuuteen ja ylipäänsä yhteys toisten ihmisten kanssa (vrt. Hyttinen & Valkonen 2018). Arjen merkityksellisyyden tematiikka auttaa hahmottamaan sitäkin, että haastatellut asettivat toiminnan onnistumisen riman verrattain ”alas”, arkisiin asioihin ja tavanomaiseen yhdessäoloon. Esimerkiksi diakoniatyöntekijänä työskentelevä Birgitta kuvasi onnistunutta toimintaa osallistujan omasta halusta ja motivaatiosta käsin seuraavasti:

"Se on kiinni mitä sillä haetaan sillä onnistumisella, niinkun jos ihmiset saa hien pintaan liikkumalla metsässä ja vaan kokee suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta tuossa salin nurkalla niin onko se toiminta sillon onnistunutta? Ja jos se ihminen haluaa ite tulla ettei tarvii maanitella niin silloinhan se on hyvä tilanne, jos ihminen haluaa itse tulla ja kuulua johonkin."

-Birgitta-

Yhteenkuuluvuuden ja erilaisuuden kunnioittamisen teemoja voi lähestyä myös niiden negaatioiden kautta: Haastatteluaineistossamme tuli esille joitakin harvoja mainintoja, joissa kunnioitus ja yhteisöllisyys olivat tietyissä tilanteissa kokeneet inflaatiota. Tällaiset liittyivät esimerkiksi kokemuksiin siitä, että jotkut osallistujat olivat mukana hyötyäkseen toisten auttamishalusta tai muuten "kylmä hyötynäkökulma edellä". Nämä maininnat eivät niinkään liittyneet useammassa haastattelussa esille nousseeseen konkreettiseen aineellis-taloudelliseen hyötyyn, kuten ruoan tarjolla oloon ryhmätoiminnoissa tai vaatteiden jakamiseen (esim. Cafe Vänskän tapauksessa). Pikemminkin kyse näyttäisi näissä maininnoissa olevan jonkinlaisesta utilitaristisesta, toisia ihmisiä hyödyn kautta lähestyvistä tavasta muodostaa ihmissuhteita. Tällaisen toisesta hyötymisen voi nähdä yhteenkuuluvuuden teemaa vasten siten, että se rikkoo ihmisten välistä yhteyttä ja erottaa ihmisiä toisistaan. Tämä liittyy läheisesti myös yhdessä elämisen taitoon (mm. Addy 2017 a ja b), jota käsittelemme edempänä osiossa 5.2. Aineistomme pohjalta näyttää siltä, että vaikka edellä kuvailtuja kokemuksia omaavat ryhmätoiminnan osallistujat saattavat olla keskenään tekemisissä, heiltä puuttuu tällöin toisiaan yhteen sitovaa turvallisuuden tunnetta. Tämän voi myös nähdä erilaisuuden kunnioittamisen teeman valossa siten, että se heikentää kunnioitusta ja sitä kautta luottamusta. Näitä negaatioita yhteenkuuluvuudesta ja kunnioituksesta tuli esille eritoten haastattelemamme Jirin puheessa, jossa hän ruoti yksityiskohtaisesti kokemuksiaan toisiaan hyödyksi käyttävistä ihmisistä:

"Hyvin usein törmää siihen että ne ketkä kaikista helpoiten on kaverisuhteita solmimassa sopimassa jutuista ja vaihtamassa yhteystietoja, niillä sitten kaikista eniten on niinkun sitä ongelmaa tai saattaa

olla ihmisten hyväkskäyttäjiä, näkee ihmiset verkostona että hei tästä mä voisin hyötyä - - ja onhan se ihan loogista että miten, jos haluaa muodostaa verkostoa niin mitä kylmemmin sitä ajattelee ... jos ja kun kymmenettä kertaa soi puhelin ja siellä kymmennellä kerrallakin soiton syy on että, hei sinä pystyisit tekemään jotain mun hyväkseni, voisiks sä auttaa, niin kyllä siinä vaiheessa tulee sitten sellainen olo että joo ...

-Jiri-

Erilaisuuden kunnioittamisen teema voidaan nähdä myös niissä vastauksissa, joissa tuotiin esille pelkojen voittaminen. Erilaisuuden kunnioittamisen ja sosiaalisen vastuun tematiikkaa voikin kumpaaakin nähdä haastateltujemme puheessa erityisesti niiltä osin, joissa he käsitelivät kohtaamista, ihmissuhteiden ja luottamuksen syntyä sekä uusien tutustujien motivaatiotekijöitä tulla toimintaan toistamiseen. Haastattelemamme aktiivit eivät juuri reflektoineet kohtaamisissa itsensä tai omassa roolissaan ilmenneitä ongelmia tai pohtineet mahdollisia puutteita omissa sosiaalisissa taidoissaan: Heidän näkökulmansa keskittyi enemmän ryhmädynamiikkaan yleisellä tasolla. Toisaalta myös haastattelukysymyksemme johtivat siihen suuntaan. Kiinnostavaa onkin, että eritoten Cafe Vänskässä pitkän linjan aktiivina ollut Onni pohti pitkällisestikin omaa rooliaan ja kokemiaan epäonnistumisia kohtaamisissa, heijastellen tässä kappaleessa esille tuomaamme yleisemmin aineistossa esiintyvää pyrkimystä yhteenkuuluvuuden rakentamisesta. Hänen painottaakin ”kohtaamistyön” perustavaksi tekijäksi sen myöntämistä, ettei osaa sitä:

”Kaikki perustuu nimenomaan sille, et me ollaan me sanotaan niin-kun asiat on ja kerrotaan miten se on, ja tunnustetaan ne vaikeudet, ja just tässä kohtaamistyössä niin tunnustetaan että me ei osata sitä ollenkaan, että lähdetään nimenomaan siltä lähtökohdalta, et just tässä työssä me kohdataan niitä ihmisiä jotka on turvonneet siitä omasta viisaudestaan, se on tosi luotaantyöntävää.”

-Onni-

Kaikkiaan aineistossamme nousi esille aktiivien jakama vahva näkemys toiminnan merkityksellisyydestä, jota perusteltiin jo sillä, että se toi mielekästä sisältöä monen ihmisen arkeen. Tätä *arjen merkityksellisyyden* tematiikkaa voi pitää yhtenä aineistoamme sävyttävänä pohjavireenä, johon haastattelemamme liittivät myös useita onnistumiselle keskeisiä tekijöitä. Toiminnassa esiintyvät konfliktit ja sanaharkat tai toisten osallistujien välttely, jota lähes kaikki aktiivit toivat esille, liitettiin useimmiten *erilaisuuteen* ja sen *kunnioittamiseen tai kykenemättömyyteen kunnioittaa sitä*. Tähän liitettiin osassa keskusteluja myös pelon käsite, johon palaamme seuraavissa osioissa. *Sosiaalisen vastuun* voi nähdä paitsi yhteiskuntavastuuna esimerkiksi diakoniatyöntekijöiden ammatillisessa näkökulmassa, myös aktiivien välisenä huolehtimisena kavereista ja näiden hyvinvoinnista. Toisaalta eräänlaisena antiteesinä tai sosiaalisen vastuun puutteena voi nähdä ne harvat maininnat, joissa haastateltava toi esille omia kokemuksiaan ihmisistä, jotka käyttävät hyväksi toisen auttamishalua tai jopa pyrkivät hyötymään toisista pitkäkestoisesti.

Yhteenkuuluvuuden tematiikka oli myös vahvasti läsnä aineistossa: Aktiivit näkivät toiminnan yhtenä päämääränä ja myös sen onnistumisena ryhmien ja sosiaalisten kontaktien muodostumisen, vastauksen ihmisen sosiaalisille tarpeille. Vastauksissa korostuivat esimerkit elämäntilanteista, joissa arki ei rytmity säännöllisen palkkatyön ympärille, joskaan muutamaa esimerkkiä lukuun ottamatta näitä tilanteita ei eritelty yksityiskohtaisesti. Seuraavissa alaluvuissa lähestymme aineistoamme enemmän teoriasidonnaisesti tarkastellen sitä, millaisia merkityksiä luottamukseen liitetään, miten se on nähtävissä yhdessä elämisen taitona ja miten taustateoriamme ja tässä osiossa mainitsemamme teemat auttavat hahmottamaan luottamuksen syvyyttä ja säröjä.

5.2 Yhteiseen toimintaan pyrkivien ihmisten kohtaamista

Diakonisesta näkökulmasta tämän voi katsoa olevan olennaista yhteisödiakoniatyölle, jossa pyritään yhdenvertaisuuteen ja osallistujien vastavuoroisuuteen (esim. Villa 2015, 3-5). Pyysimme haastateltaviamme pohtimaan miten Vänskän kaltainen toiminta edistää erilaisuuden hyväksymistä, ja Birgitta toi diakonista työntekijänäkökulmaa esille seuraavalla tavalla:

”Kyllähän se on lähtenyt siitä, että ruokajonoon on ollut kaikki olleet tervetulleita. Se on vahva vaikuttaja siinä ja kokemuksen kautta, kun sä seisot siinä jonossa ja edessä, takana tai lähellä. On aivan erilainen ihminen mihin sä arkielämässä törmäät, niin ei se tarvi sen ihmeempää kokemusta, kun sä opit tavallaan hyväksymään, jos on ollut vaikeaa, ja kun on kosketuksissa ja samassa tilassa jonkun muun kanssa, niin se muuttuu se oma ajatus. Kesäruokailussa, portsari oli pyytänyt riisumaan huivia ja siitä tulikin sitten iso juttu, jota jouduttiin selvittämään. Jos jollain tavalla törmää elämässään erilaisuuteen niin sitten murenee se oma ajattelu, hyvällä tavalla. Vänskässä ja alakerrassa siedetään hyvin, että ei ainakaan päälle päin näy, mutta tällainen prosessi saattaa siellä tapahtua ja se on tosi hyvä asia.” -Birgitta-

Kokemusasiantuntijan näkemys erilaisuudesta Cafe Vänskan toiminnasta kuulosti tältä:

”Siellä on paikalla ollut niin hyvää porukkaa että, siellä on luottamus siihen, ja miksei olis, me kannustamme toisiamme ja työ tekijäänsä opettaa et näitä yleviä pyrkimyksiä kohden, mullakin on työelämästä sellainen kokemus oon katkeroitunut siten, että siellä on niin paskaa, mä oon saanut sieltä romahtamisesta ja sieltä pohjalta kokemusta, joka antaa niinkun tilaa tällaisella kohtaamis tapahtumalle, jota me tässä yritetään, tällaista mystistä niinkun laittaa purkkiin ...kun me valitsemme sen, kaiken mitä me kohtaamme me valitsemme sen ja teemme tulkinnan, niinkun mitä tää mulle merkitsee, taasko mulle näin kävi, et jos me halutaan oppia kärsivällisyyttä niin ei meillä oo niinkun mitään muuta tietä kuin hakata päättämme seinään, se totuus, me osataan näitä mulkvisteja luetella ympärillä niinkun joka oksalla, mutta se totuus on se että me ollaan näitä mulkvisteja.” -Onni-

Kokemusasiantuntija Onnin näkemys ”erilaisuuden sietämisestä” nojasi vahvasti hänen omaan kokemukseensa työntekijänä ja vertaistuen tarjoamiseen. Onnille ei ole vierasta puhua omista kokemuksistaan, mikä laatimamme kokemusasiantuntijan ja vertaistuen määritelmän mukaan onkin heidän tehtävänsä.

Tutkimusaineistossamme pyysimme haastateltaviamme pohtimaan mikä saa erilaiset ihmiset tutustumaan toisiinsa ja jakamaan asioita elämästään sekä luottamaan siihen, että heidän jakamansa asiat pysyvät luottamuksellisina.

”Meillä oli ystävänpäivänä (seurakunta järjesti) Meillä oli pitkät pöydät ja pikatreffit. Miehiä ei oikein ollut (2 miestä oli) ja loput naisia ja keskusteltiin 2 minuuttia. Siinä ainakin oppi siitä ihmisestä, että yksikin osallistuja sanoi, että ”minä en sitten oikein puhu mitään, enkä minä osaa oikein puhuakaan” ja silti hän kuitenkin kertoi itsestään sen pienen hetken siinä. Moni vaihtoi yhteystietoja ja varmaan tuli ystäviä, sen oli seurakunta järjestänyt ennen kuin tää korona tuli. Oli hauskaa, olisit kuullut sen päälätyksen. Aina mentiin penkistä eteenpäin ja naiset keskusteli keskenään. Ikinä ole ollut sellaista. Se oli hauskaa.” -Margaret-

Margaret kertoi omassa esimerkissään TATSI ry:n koordinoiman Korttelikeittiön toiminnasta. Yhdessä elämisen taitoon liittyen toimintaa voi olla monenlaista, joka saa ihmiset yhteen ja avautumaan. Pyysimme haastateltaviamme pohtimaan avautumisen merkitystä vielä syvällisemmin, nähdäksemme minkälaisissa ryhmämuotoisissa toiminnoissa niin tapahtuu ja mitkä saattavat olla taustatekijöinä luottamuksen muodostumisissa. Margaret esimerkin mukaan voisi ajatella, että leikkimielinen yhdessä oleminen ja kahden minuutin aika kertoa itsestään toiselle voi suoda sen tilan ujollekin ihmiselle puhua ja sosiaalisen kontaktin ottamiseen. Edellä mainitun Ystävänpäivän pikatreffi-toimintamallin myötä tapahtuu väistämättä kahden ihmisen välinen dialogi ja kohtaaminen. Harvemmin kukaan istuu kahta minuuttia hiljaa toisen ollessa vastapuolella läsnä. Addyn aiemmin esille nostama yhdessä elämisen taito rakentuu dialogin kautta ja pohjaa hyvin myös kirkon uskontodialogiin perustuvia teemoja erilaisuuden kunni-

oittamisesta. Seeking Conviviality -selvityksen (Addy 2017a) mukaan luottamuksen muodostumista, erityisesti yhdessä elämisen taitoa edesauttaa eri marginaaliryhmissä olevien mukaan ottaminen yhteiseen keskusteluun. Dialogin avulla vähemmistöryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa luottamuksen rakentumiseen ja vähentää ”itselle vierasta” kohtaan tuntemaa pelkoa. (Addy 2017a.)

Haastateltavamme Margaret myös mainitsi, että ihmiset voivat luottaa, sillä toisten asioita ei kerrota eteenpäin. Jokaisella on kuitenkin tarve puhua asioista:

”Kyllä sen varmaan näin on. Tuntuu, että pitää puhua jollekin. Sille ihmiselle, joka kertoo niin se varmaan, että ”ei ole ketään kenelle mä puhuisin”. Sais sen paineen pois päästä ja sitten puhuu niinku täällä, koska ollaan niin kauan oltu jo yhdessä niin siinä on silloin se luottamus. Eikä kerrota sitä eteenpäin, jos ei halua.”-Margaret-

Auttaja ja autettava -teemaa käsittelemme opinnäytetyön alkupuolella kertoessamme TATSI ry:n hankkeiden tarkoituksesta eli tasavertaisuudesta kaikkien eri toimijoiden kesken, joka ei sisällä hierarkkisia asetelmia, ja samaa on pohtinut myös pro gradu -tutkielmassaan Tuula Koistinen (2017, 58–64) vedotessaan Paolo Freieren esille nostamiin ajatuksiin dialogin merkittävästä roolista ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Koistinen mainitsee, että Freiren mukaan dialogi on yhteiseen toimintaan pyrkivien ihmisten kohtaamista, jossa rakkaudelle, nöyryydelle ja uskalle perustuva dialogi synnyttää tasavertaisen suhteen ja keskinäisen luottamuksen. (Koistinen 2017, 58-59.)

Kirkon näkökulmassa luottamuksen muodostumisessa painottui vahvasti kirkon työntekijän luottamuksellisuus, kuten Anselmi tässä mainitsee:

”Mulla on sellainen kokemus, että pääsääntöisesti suomalaisessa yhteiskunnassa monet kansalaiset ajattelevat, että kirkon työntekijöihin voi luottaa. Niillä on sellainen pohjavire, että voi luottaa. Poikkeuksia voi tietysti olla. Joillakin voi olla kielteinen kokemus vaikkapa jostakin papista tai hänen perheellään on ikävä kokemus ja

silloin se tietysti saattaa vaikuttaa siihen, miten suhtautuu muihin kirkon työntekijöihin. Jos on tavallaan traumoja. Pääosin on hämmästyttävää, miten rohkeasti ihmiset, uskaltaa asioistaan kertoa.”- Anselmi-

Yhteisödiakoniatyötä rakentamassa opinnäytetyössä mainitaan mm. Helsingin seurakuntayhtymän toimintakulttuurin muutoksesta ja linjauksista, jotka perustuivat Kirkko Helsingissä 2020-strategiaan. Opinnäytetyöstä käy ilmi, että ”linjauksissa korostettiin kirkon ja sen seurakuntien yhteisö ja kansanliikeluonnetta, joka sulkee sisäänsä tiiviisti ja löyhästi sitoutuneiden moninaisen joukon. Erityiskorostuksena linjauksissa tuotiin esiin, että tärkeämpää kuin tekeminen ja toiminta on yhdessä eläminen; seurakunnan tulisi elää entistä enemmän vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Samalla alleviivattiin sitä, että työntekijän identiteetti on tarkoitus kasvaa työn toteuttajasta sen mahdollistajaksi.” (Vaittinen Jukka-Pekka 2019, 5.)

Anselmi mainitsee että, ”mahdollistaja sopii tän ajan henkeen” ja että erilaisissa ryhmämuotoisissa toiminnoissa tulisi ryhmän ohjaajan näkökulmasta välttää liian pitkiä luentoja ja 45 minuutin monologeja. Anselmin mielestä materiaalia tulee sieltä ryhmästä ja heidän elämäkokemuksistaan oli sitten kyse avoimesta tai suljetusta ryhmätoiminnasta.

5.3 Luottamusta edistävät ja estävät tekijät

Analyysimme jälkimmäisessä vaiheessa lähestyimme tutkimuskysymyksiämme mitkä ”*miten luottamus syntyy - -*” sekä ”*mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät luottamuksellisten ihmissuhteiden syntymistä*” teorialähtöisesti. Tarkastellen, millaisia luottamuksen laatuun tai syvyyteen liitettyjä merkityksiä aineistossamme ilmenee. Aputyökaluna käytimme mm. edellä avaamiamme sosiaalisen vastuun, yhteenkuuluvuuden ja erilaisuuden kunnioittamisen kategorioita: Haastateltavien puheessa osallisuutta vahvistavan ryhmätoiminnan edellyttämä ja synnyttämä

luottamus ilmenivät nähdäksemme pitkälti suhteessa tavoitteelliseen yhteistointintaan ja erilaisten ihmisten saattamiseen yhteen.

Antti Kouvo (2014) käsittelee väitöskirjassaan lisääntynyttä luottamusta rakentavia tekijöitä eritellen näitä makrotasolla ja yksilöllisellä tasolla. Yksilötasolla ja yksilön ominaisuuksissa Kouvo viittaa useisiin tutkimuksiin, joissa on kartoitettu luottamuksen syntyä esim. sosiaalisen pääoman käsitekehityksessä. Kouvon mukaan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa luottamuksen syntytekijöistä käy ilmi yksilön yhteiskunnallisen sosioekonomisen aseman yhteys luottamuksen vahvuuteen: Paremmassa asemassa olevat näyttäisivät kokevan vahvempaa luottamusta niin toisiinsa kuin instituutioihinkin. Suhde on todennäköisesti kaksisuuntainen siten, että vahva luottamus mahdollistaa asemaa parempaa yhteiskunnallista asemaa, joka puolestaan luo edellytyksiä luottamukselle. Kouvo viittaa mm. niin sanottuun Matteus-efektiin, Raamatussa Matteuksen evankeliumissa mainittuun ja populääriksi läntisessä kulttuurissa tulleet metaforaan: ”Niille, joilla on, annetaan, ja joilla ei ole, otetaan pois sekin mitä heillä on” (Uusi Testamentti, Matt. 25:29). Tällä hän tarkoittaa, että suuremmat taloudelliset- sekä sosiaalisen pääoman resurssit mahdollistavat yksilölle paitsi paremmat edellytyksen luottamuksen rakentamiseen, myös enemmän pelivaraa siinä, miten ja keihin tuntemattomiin ihmisiin tämän tulee luottaa. Korkean taloudellisen tai sosiaalisen pääoman omaava ihminen voi todennäköisemmin vaikuttaa siihen, keiden kanssa hänen tarvitsee ylipäänsä olla tekemisissä ja ketkä hän voi jättää oman luottamussfäärinsä ulkopuolelle. (Kouvo 2014, 24-27.)

Omassa aineistossamme voi nähdä vaihtelua sen osalta, millaiset yllä mainitut Kouvon (2014) erittelemät yleistyneen luottamuksen yksilölliset tekijät mahdollisesti vaikuttavat haastattelemiemme aktiivien kokemusmaailmaan ja sitä kautta mahdollisuuksiin muodostaa luottamusta. Nähdäksemme kuitenkin ”kentän ääni” kuuluu aineistossamme hyvin: Haastattelemamme tuovat esille omia ja yhteisöissä esille tulleita näkemyksiä ja tilanteita, jotka kuvastavat työelämän ulkopuolella olevien kokemusmaailmaa ja arkea, jota sävyttävät muut tekijät kuin yhteiskunnassa normatiiviseksi nähty palkkatyö (esim. Brunila ym., 2013) Ennestään toisilleen tuntemattomia ihmisiä yhdistävinä ulkopuolisina katalyytteina aineistos-

samme esiintyvätkin esimerkiksi ruoka, kahvi, toiminta (kuten retket) ja mahdollisuus sosiaaliin kontakteihin. Olennaista näyttääkin olevan, että kyse on juuri *mahdollisuudesta* sosiaaliin kontakteihin. Niiden muodostamiseen tai ylläpitämiseen ei ole ulkoista sosiaalista pakkoa. Näin ollen emme opinnäytetyön rajallisen näkökulman vuoksi mene tässä tarkemmin sosiaalisen pääoman eri määritelmiin, mutta aineistomme valossa ja Antti Kouvon (2014) edellä kuvatun näkökulman hengessä on perusteltua sanoa osallisuuslähtöisen ryhmätoiminnan *pyrkivän kasvattamaan* osallistujien sosiaalista pääomaa. Se näkyy etenkin siinä, että haastattelemiemme aktiivien puheessa korostuvat painotukset mahdollisuudesta, vapaaehtoisuudesta ja osallistujien omasta toimijuudesta. Tätä mahdollisuuksien luontia, fasilitointia ja tukirakenteiden luomista painottivat erityisesti haastattelemamme diakoniantyöntekijät ammatillisesta näkökulmastaan. Vaikka emme kysyneet haastatteluissamme osallisuuslähtöisen ryhmätoiminnan suhteesta esimerkiksi lakisääteisiin työttömille suunnattuihin palveluihin ja velvoitteisiin, tuli aineistossa esille näkemyksiä virallisen palvelujärjestelmän riittämättömyydestä. Järjestöjen ja ev.lut. seurakuntien yhdessä järjestämien avointen ryhmien, kuten Cafe Vänskän, voi ajatella paikkaavan tätä.

Useita mielenkiintoisia vastauksia aineistossamme tuottivatkin kysymykset, joilla kartoitimme luottamuksen syntyä estäviä tekijöitä. Näitä olivat mm. kysymykset siitä, mikä tekee toiminnasta onnistunutta (kirvoittaen myös keskustelua epäonnistumisista) sekä mitkä tekijät estävät sitä, että henkilö tulisi kerran tutustumaansa toimintaan toisenkin kerran. Luottamuksen syntymistä ja vahvistumista estävinä tekijöinä voidaankin keskusteluaineistossamme nähdä mm. *pelko*. Pelko yhdistettiin aineistossamme usein erilaisuuteen, leimautumiseen tai toiseen vahvaan tunteeseen, häpeään. Haastateltavamme liittyvät pelkoon myös synonyymeja stigmalle, leimautumiselle.

” Se mikä varmasti estää niin ainakin tällaisia kuin pelot tai luokitte-
lut tai tällaiset, on mitkä estää, tai sitten jos sitä on jo sitä sosiaa-
lista piiriä sen verran että, tulee vähän niinkun sellainen sivussa py-
syminen.”

-Jiri-

” Luottamus jos syntyy niin se on niinkun suuri plus, koska jos luottamus syntyy sen ihmisen kanssa niin sä niinkun koet sen ihmisen turvalliseksi, syntyy oma motivaatio tavata sitä.”

-Jiri-

Puhe luottamuksesta ilmeni aineistossamme ajoittain myös refleksiivisenä *toiminnan laadun* arviointina, jossa luottamus tai sille läheinen termi liitettiin siihen, kuinka hyvin osallisuuden parantamista tavoitteleva ryhmätoiminta oli onnistunut. Tämä näkökulma ilmeni etenkin evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden, mutta myös muiden haastateltujen puheessa. Diakoniatyöntekijä Anselmi pohti toiminnan onnistuneisuutta:

” Mitä on hyvä laatu? Hyvä laatu on varmaan se, että siellä ryhmässä koetaan luottamusta, mahdollisimman paljon ja jokainen kokisi, että hän tulee ainakin välillä kuulluksi. Kohtaaminen, kuulluksi tuleminen, luottamus. Onks meillä muita laadun mittareita yhteistyössä. Ryhmän laadun mittari ei välttämättä ole se, tuleeko ryhmään tänään 15 henkilöä ja seuraavalla kerralla 50 henkilöä ja seuraavalla kerralla 10. On vaikea mitata osallistujamääristä laatua”

-Anselmi-

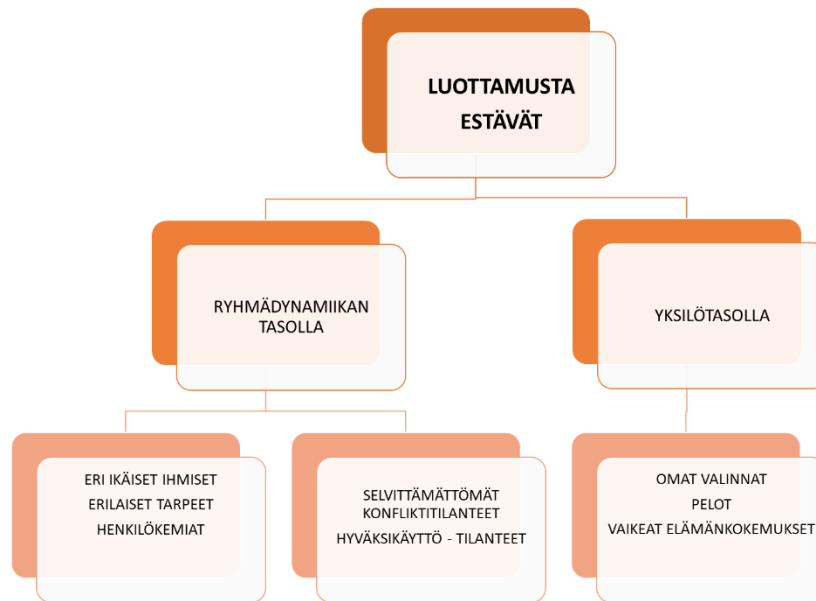
Diakoniatyöntekijä ”Anselmi” vastaa kysymykseemme toiminnan onnistuneisuudesta esittämällä itselleen kysymyksen, mitä on hyvä laatu, ja vastaa siihen osallistujien luottamuksen kokemuksen kautta. Nähdäksemme merkillepantavaa onkin, että luottamus tuli ajoittain aineistossamme esille ilman, että mainitsimme termiä tai ohjasimme kysymyksillä keskustelua luottamuksen suuntaan.

6 DISKUSSIO

Lainaamme opinnäytetyömme otsikossa haastattelemaamme Onnia, joka kiteyttää mielestämme loistavasti luottamuksen syntydynamiikan avoimessa ryhmätöinnässä ennestään tuntemattomien välillä: ”Kun voitetaan ennakkoluuloja, sieltä alkaa paistaa ihan samanlainen Erkki”. Opinnäytetyömme on käsitellyt luottamuksen syntyä yhteisöjä koossa pitävänä voimana ja yhdessä elämisen taitona ryhmätöinnässä, joka tähtää osallisuuden lisäämiseen ja jonka pääkohderyhmänä ovat työelämän ulkopuolella olevat. Olemme luvussa 2 käsitelleet työelämän ulkopuolella oleviin liittyvää yhteiskunnallista, ongelmakeskeistä diskurssia, kohderyhmän moninaisuutta ja määrittelyn hankaluutta sekä osallisuutta toiminnan tavoitteena.

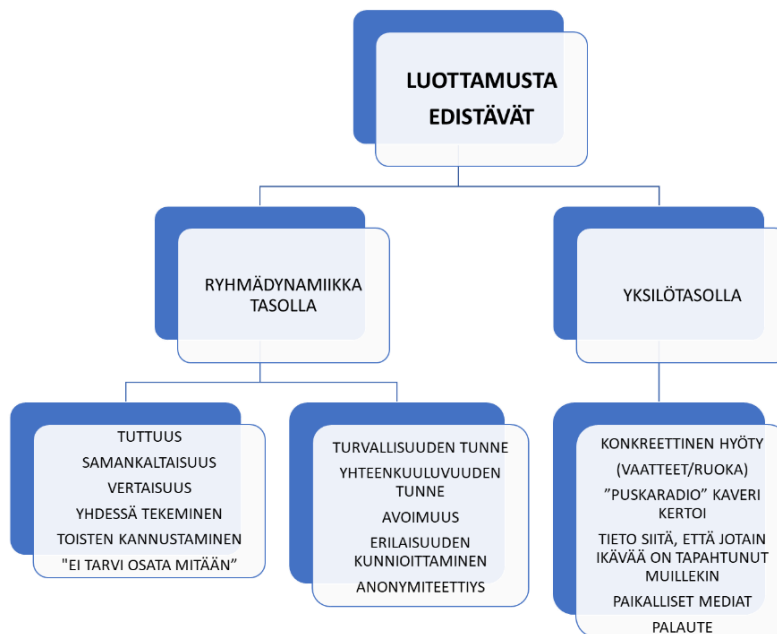
6.1 Erilaisuuden kohtaaminen ja ennakkoluulojen voittaminen

Kaikkiaan osallisuutta vahvistava toiminta on laaja ja monimuotoinen kenttä, ja esimerkiksi vapaaehtoisverkostoja ja kolmannen sektorin toimijoita on lukuisia. Toimintasuunnitelmissa tavoitellun *osallisuuden* sijaan tämän opinnäytetyön näkökulmaa rajaavat *luottamuksen* ja *yhdessä elämisen taidon* käsitteet auttavatkin nähdäksemme hyvin hahmottamaan, miksi ihmiset ylipäänsä hakeutuvat vapaaehtoiseen sosiaalisen kuntoutuksen kaltaiseen toimintaan. Toiminnassa tavoiteltua osallisuutta tuskin syntyy, jos kohderyhmään kuuluvilla ihmisillä ei alun perinkään ole kannustimia tulla yhteen. Nähdäksemme Onnin lainaus opinnäytetyömme otsikossa kiteyttääkin osuvasti niitä tekijöitä, jotka saavat toisilleen entuudestaan tuntemattomat ihmiset tulemaan yhteen: Erilaisuuden kohtaaminen ja ennakkoluulojen voittaminen. Seuraavaksi kuvaamme kahden kaavion avulla luottamuksen syntyä estäviä ja edistäviä tekijöitä, joita analyysiprosessissamme tuli esille, minkä jälkeen erittelemme keskeisiä tuloksiamme kaaviokuvien valossa.

Kaavio 2: Mitkä tekijät estävät luottamuksen syntymistä?

Kaavio esittää tekijöitä, jotka aineistossamme estävät luottamuksen syntymistä ryhmätoiminnassa. Luottamus on tässä yhteydessä ymmärretty sekä yhdessä elämisen taidoksi että yhteisöjä tai yhteiskuntia koossa pitäväksi voimaksi.

Kaavio 3: Mitkä tekijät edistävät luottamuksen syntymistä?

Kaavio esittää tekijöitä, jotka aineistossamme edistävät luottamuksen syntymistä ryhmätoiminnassa. Luottamus on tässä yhteydessä ymmärretty sekä yhdessä elämisen taidoksi että yhteisöjä tai yhteiskuntia koossa pitäväksi voimaksi.

Kuvasimme edellä olevissa kaavioissa luottamuksen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ryhmädynamiikan tasolla ja yksilötasolla. Tarkastelumme syventyi juurisyihin asti, sillä koemme, että pienistä askelista muodostuu polkuja, jotka auttavat ymmärtämään yhteisösosiaalityön kaltaista kanssakäymistä ja sen tarpeellisuutta erilaisissa osallisuutta vahvistavissa ryhmämuotoisissa toiminnoissa. Toimmekin kaaviossa 2 esille yksilöllisesti tarkasteltuna luottamusta estävät tekijät kuten omat valinnat, pelot ja vaikeat elämäkokemukset. Yksilöllisesti tarkasteltuna omilla valinnoilla on merkitystä vapaaehtoisuuteen perustuvissa matalan kynnyksen toiminnoissa, sillä pelot voivat estää osallistumasta ryhmämuotoisiin toimintoihin, jolloin luottamus sekä yhteyden muodostaminen toisiin ihmisiin hankaloituu. Kynnys osallistua voi olla sitä suurempi, mitä uudempi kohtaamispaikka ja mitä vieraampia ihmiset siellä toisilleen ovat.

Haastattelemiemme diakonien näkökulmasta oli tärkeää olla tavoitettavissa ja toivottaa ihmiset heti ensi alkuun tervetulleiksi erilaisiin matalankynnyksen kohtaamispaikkoihin kuten Cafe Vänskään tai TATSI ry:n järjestämään Korttelikeittiöön. Analyysimme mukaan yksilöllisellä tasolla pelot voivat olla sosiaalisten tilanteiden pelkoa, pelkoa leimaantumisesta vähävaraiseksi tai nostaa esiin häpeän, arvottomuuden ja osaamattomuuden tunteita. Yksilöllisellä tasolla kaaviossa 3 on luottamusta onnistuttu kuitenkin edistämään niin, että edellä mainittuja pelkoja on purettu esimerkiksi diakonien vastaanotolla ja ”puskaradion” myötävaikutuksena. Cafe Vänskan tyyppinen avoin toiminta voi nostaa osallistujissa esille monia tunteita riippuen heidän elämäntilanteestaan. Haastattelemamme Birgitta mainitsi, että diakonian vastaanotolla on pyritty purkamaan toimintaan osallistumisen esteitä keskustelemalla asiakkaan kanssa siitä, ”kehtaako ja uskaltaako mennä” mennä Cafe Vänskään, ruokajakeluun tai osallistua muuhun ryhmätoimintaan. Vastaanotoilla puretaan hänen mukaansa toisinaan myös leimaantumisen pelon ja häpeän tunteita kuten edellä mainitsimme. Tämä herättää pohdintaa siitä, voisiko diakonien vastaanotolle kehittää toimintamallin tai palvelun tämän tyyppisten pelkojen käsittelyyn.

Kaaviossa 2 vaikeat elämäkokemukset vaikuttivat olevan yksilöllisesti tarkasteltuna myös esteenä luottamuksen muodostamisessa esimerkiksi leimaantumisen pelon vuoksi. Haastateltavat kuvailivat ryhmätoiminnoista erityisesti Cafe Vänskän kaltaista toimintaa niin, että siellä kaikkien osallistujien kesken tiedettiin jo automaattisesti, että ”jotain ikävää on tapahtunut muillekin”, mikä osaltaan myös madalsi kynnystä osallistua. Yhdessä elämisen taitoon vaikuttavat useat tekijät, kuten työntekijöiden oma ammattiosaaminen ja kohtaamistaidot sekä osallistujien omat tarpeet. Yhdessä elämisen taitoa edisti haastateltavamme Birgitan mukaan mm. se, että avoimeen ryhmätoimintaan osallistuvat voivat itse säädellä, mitä he itsestään jakavat erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tuntemattomien ihmisten kanssa. Cafe Vänskästä hahmottui haastatteluiden perusteella, paikka ja ympäristö, jossa Birgitan kokemuksen mukaan oli jo valmiiksi ”vahva yhteisöllisen tapahtuman tuntu”.

Cafe Vänskän toimivuutta edesauttoi se, että osallistujat kohtasivat toisiaan alakerran ruokajonossa, sekä ammattilaisia yläkerran avoimessa tilassa, johon vapaaehtoisesti kukin taholtaan osallistui. Birgitan mukaan Cafe Vänskässä osallistuminen ja kohtaaminen moninkertaistui ja toiminnan eduksi nähtiin se, että leimaantumisen pelko oli murtunut osallistujien moninaisuuden vuoksi. Birgitan mielestä ”Cafe Vänskä oli aitiopaikka”. Cafe Vänskää kuvattiin lähes kaikkien haastateltaviemme osalta onnistuneena kohtaamispaikkana. Voisiko onnistunut monialainen yhteistyö ennaltaehkäistä luokittelun ja leimaantumisen kaltaisia tilanteita lähes itsestään, jos kaikkia toimintaan osallistujia kohdellaan jo alun perin tasa-arvoisesti ja osallistavasti.

Haastateltavamme Birgitan mukaan luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri lähtee yhteistyöstä ja siitä millä palolla kaikki ovat siellä mukana. Tulkintamme mukaan toimintaan sitoutuminen alkaa jo toiminnan järjestäjien välisestä yhteistyöstä ja sitoutumisesta siihen. Monialaisen yhteistyön ollessa toimivaa ja tarpeellista, voisi sen olettaa näkyvän myös siinä, minkälaiseksi ryhmätoiminta muodostuu. Cafe Vänskän toiminta järjestettiin kahden viikon välein ja toimintaan osallistujien määrä kasvoi toiminnan jatkuessa. Tässä yhteydessä myös ”puskaradion” merkitys korostui, sillä ihmiset olivat kuulleet Cafe Vänskän toiminnasta oletetusti positiivisia merkityksenantoja. Haastateltavien vastaukset toiminnan

laadusta ja kävijämäärän kasvusta liittyivät siihen oletukseen, että negatiivista palautetta Cafe Vänskän toiminnasta ei juurikaan tullut. Yhteisöllisen tilaisuuden tuntuun vaikutti haastateltaviemme mukaan avoimuus ja arvostus järjestäjiä kohtaan sekä se, että kaikki yhteistyötahot olivat alusta lähtien mukana. Jäimme pohtimaan edellä kuvattujen tulosten valossa sitä, että voisiko Cafe Vänskästä saada onnistuneen toimintamallin matalan kynnyksen kohtaamispaikkana myös muiden kaupunkien ruokajakeluiden yhteyteen.

Kaaviossa 2 luottamuksen muodostumiseen vaikutti estävästi ryhmätoimintoihin osallistuvien ihmisten iät ja erilaiset tarpeet. Mainittiin, että yhteenkuuluvuuden tunne muodostuu helpommin oma ikäisten kuin nuorten kanssa, johtuen osittain osallistujien eri tarpeista ja ajankäytöstä. Myös diakoniatyöntekijät pitivät tärkeänä erilaisten ryhmien tarkoituksen täsmentämistä sekä pelisääntöjen laatimista, joissa ryhmien ohjaajilla on merkittävä rooli mahdollisissa ryhmän sisäisissä konfliktitilanteissa. Haastattelussa tuli ilmi, että toimintaan kohdistuvat arvostelut saattavat joskus näkyä myös lehdistön palstoilla, eikä sellaista nähty kovin rakentavana asiana. Selvittämättömät konfliktitilanteet voivat pahimmillaan edetä julkiseen keskusteluun ja aiheuttaa toiminnalle huonoa mainetta, tehden asioiden selvittämisestä myös huomattavasti hankalampaa. Haastavimmissa henkilökemiaan liittyvissä kiistoissa, joissa osallistujat eivät tulleet keskenään toimeen, joutuivat toiminnan järjestäjät miettimään erillisiä työtapoja. Avointen ja suljettujen ryhmien suunnittelua pidettiin tärkeänä osana ammatillista osaamista ja toimintaan osallistuneilta saatua palautetta kaivattiin lisää ryhmätoimintojen kehittämiseksi sekä aktiivien että diakonien mielestä.

Kaaviossa 3 luottamusta edistävinä tekijöinä nähtiin muun muassa yhdessä tekeminen. Haastateltavamme Margaretin mukaan Korttelikeittiössä yhteisöruokailun keittiöön osallistuvilta ei odotettu mitään erityistä osaamista tai taitoa. Siellä ajateltiin, että kaikki osaavat joka tapauksessa jotain. Matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, Cafe Vänskässä ja Korttelikeittiön yhteisöruokailun kaltaisissa paikoissa on mahdollisuus opinnäytetyömme mukaan vaikuttaa syrjäytymisen ehkäisemiseen esimerkiksi vähentämällä riittämättömyyden tunteita ja paineita suoriutua esimerkiksi vertaisuuden ja tuttuuden avulla sekä edellä mainitulla kannus-

tavalla puheella. TATSI ry:n Korttelikeittiössä tai Avoimessa työhuoneessa konvivialiteettiin peilaten aktiivisen osallistumisen myötä ihmiset voivat tulla tutuiksi toisilleen ja keskustella avoimesti sekä vaikeista että kevyemmistä aiheista yhteistoiminnan ohella.

6.2 Kohtaamistyö ja yhdessä elämisen taito

Lähestyessämme aineistoamme keskusteluanalyttisesti päädyimme pohtimaan näkökulmaamme siihen, miten haastateltavamme puhuivat toteuttamastaan toiminnasta ja millaisina vuorovaikutustilanteina he ryhmätoimintaa käsittelivät. Kirjassa Haastattelun analyysi on mainittu, että ”keskusteluanalyysi tuottaa tietoa erilaisista sosiaalista vuorovaikutusta ohjaavista normeista ja säännönmukaisuuksista, joita ihmiset käyttävät resurssina järjestyneen yhteisen toiminnan aikaansaamisessa”. Keskusteluanalyysille on tyypillistä aineistosta tehtyjen tulkin-tojen löytäminen ja niiden esittely suhteessa haastatteluaineiston laajempaan kontekstiin. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 271–275.)

Opinnäytetyömme painottui vahvasti haastateltaviemme antamiin merkityksiin erilaisista matalan kynnyksen ryhmämuotoisista toiminnoista. Saimme tietoa luottamukseen vaikuttavista tekijöistä usean eri toimijan näkökulmasta ja pohdimme syvällisesti ryhmien dynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä. Laatimamme yksilöhaastattelut ja havainnointi soveltuivat hyvin opinnäytetyömme menetelmäksi. Koke-muksiin ja merkityksiin pohjautuva opinnäytetyömme käsitteli avointen ja suljet-tujen ryhmien toimintaa eri verkostoyhteistyötahojen näkökulmien kautta. Puo-listrukturoidun teemahaastattelumme, joka painottui keskustelunomaiseen vuo-rovaikutustilanteeseen vastasi hyvin tutkimuskysymyksiimme. Haastattelun ta-voitteena oli saada tietoa ryhmä- ja yhteisötoiminnan vaikutuksista, eroavaisuuksista ja käsitteistä erityisesti matalan kynnyksen palveluista Porvoon toimialu-eella. Tarkastelunäkökulmamme nojatessa luottamuksen käsitteeseen ryhmätoi-mintojen muodostumisessa saimme tietoa useista tekijöistä, jotka vaikuttivat luot-tamuksen muodostumiseen sekä yksilö- että ryhmätasolla, jotka kuvasimme kaa-vioon 2 ja 3.

Tony Addy (2017b) nostaa sosiaalista vieraanvaraisuutta koskevassa puheenvuorossaan, että mitkä päivittäiset asiat, toimintatavat, asenteet ja arvot edesauttavat yhdessä elämisen taitoa paikallisesti. Addyn mielestä yhdessä elämisen taidon pohtiminen kutsuu meidät reflektoimaan jokapäiväistä elämäämme avoimuuden ja läheisyyden suhteen, unohtamatta ammattialasta riippumatta, ammatillisia käytäntöjä tai tapoja. Addy mainitsee, että ammattilaiset voivat olla sosiaalityöntekijöitä, pastoraalityöntekijöitä tai muita työntekijöitä, jotka työskentelevät ihmisläheisellä alalla. Addyn mielestä omien työmuotojen tarkastelulla on vaikutusta talouden ja yhteiskunnan rakenteisiin. (Addy 2017b.) Koimme haastatteluaineiston analyysissämme, että omien työmuotojen ja roolien tarkastelulla voi olla joko lyhyellä tai pidemmällä aikavälillä mitattavissa olevaa vaikutusta monialaisen toiminnan järjestämisessä ja sen lisäämisessä pienellä paikkakunnalla. Opinnäytetyömme yhtenä aineiston analyysinä voitaisiin pitää monialaisen yhteistyön näkyväksi tekemistä ja onnistuneiden työmuotojen esille nostamista. Koimme aineistossamme Anselmin ja Birgitan näkökulmien puoltavan Addyn mielteitä yhdessä elämisen taidon suhteen. He mainitsivat Cafe Vänskän avoimesta ilmapiiristä, toisten kunnioittamisesta niin, että kaikille annettiin tilaa tai otettiin kontaktia osallistujiin siinä suhteessa, kun he tilannetta lukivat. Läheisyys-etäisyys tematiikan suhteen haastateltavamme piti tärkeänä olla luottamuksellisesti käytettävissä, kun joku halusi jotakin kertoa. Tästä voisi päätellä Cafe Vänskän avoimesta ilmapiiristä sen, että arjen merkityksellisyys voi koostua myös taidosta kohdata ihmisiä.

Diakoniatyön sisältöön kuuluu olennaisesti sosiaalinen vastuu. Kirkon työntekijöiden tulee olla tavoitettavissa ja näkyvissä. Puheeksi nousi esimerkiksi kirkon työntekijöiden virka-asujen käyttäminen ja Cafe Vänskässä nimikylttien käyttö. Tällainen pieni informaatio siitä, mitä tahoa kukin edustaa, voi osaltaan edesauttaa kontaktien luomista osallistujien välillä. Anselmin mielestä kirkon työntekijät voisivat vähän rohkeammin pitää virka-asuja, että niistä ainakin tunnistaisi, että kyseessä on kirkon työntekijä.

Maan suola -blogikirjoituksessa on nostettu esiin Tony Addyn (2017b) yhdessä elämisen taitoa syvällisesti muun muassa tunnettujen yhteiskuntakriitikkojen Michael Hardtin ja Antonio Negrin nostamien näkökulmien kautta. Addy tulkitsee

Hardtin ja Negrin diagnooseja pohjoismaiden huonovointisuudesta käsin ja mainitsee, että politiikassa pitäisi näkyä enemmän rakkauden käsite, eikä jättää sitä vain runoilijoiden, psykoanalyttikkojen tai pappien harteille. Addy lisää, että tarvitaan syvällisempää ajattelua huonovointisuuden taustalla, erityisesti empatiakykyä moninaisuuksien välillä. Addy tosin kritisoi, että empaattinen rakkauden kykymme kohdistuu samankaltaisuudelle eikä niinkään erilaisuudelle. (Addy 2017b.) Opinnäytetyömme kantavana teemana näyttäytyi tulosten valossa erilaisuuden kunnioittaminen ja ennakkoluulojen voittaminen. Jokainen yksilö voi tehdä työtä omien uskomusten ja ajatusmallien kanssa ammattiroolista riippumatta edellä mainittujen aiheiden suhteen. Ilman empatiakykyä emme välttämättä tunnista samankaltaisuutta kohtaamissamme ihmisissä ja sen vuoksi opinnäytetyömme tulokset antavat osviittaa siihen, miten voisimme ymmärtää toisiamme paremmin tuomitsematta ja muodostaa luottamuksellisia ihmissuhteita.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme lopuksi pohdimme lyhyesti aineistomme muodostumiseen ja näkökulmamme rajaamiseen vaikuttaneita tekijöitä, opinnäytetyömme työstämisestä mahdollisiin jatkoselvityksiin- ja tutkimuksiin kummunneita ajatuksia sekä opinnäytetyömme merkitystä yhteistyötahollemme TATSI ry:lle ja muille mahdollisille osallisuutta vahvistavaa toimintaa järjestäville tahoille.

7.1 Näkökulmia lisäselvityksiin ja aiheen myöhempään tarkasteluun

Mielenkiintoista olisi ollut jatkon kannalta haastatella myös toiminnasta pois jääneitä tai ujompiä ja syrjään vetäytyneitä osallistujia, jotka välttelevät läheisempää kontaktia. Etäisyys-läheisyys tematiikka nousikin esille diakoniatyöntekijöiden näkökulmissa, joissa nostettiin esille herkkyyteen ja henkilökemiaan liittyviä tekijöitä sekä aktiivijäsenen Jirin pohdinnoissa, sitä mitkä ovat kenenkin tarpeet. Olisi

mielenkiintoista kuulla miksi toiset osallistuvat enemmän kuin toiset ja miksi osa ihmisistä jättäytyy toiminnasta pois, ja mitä juurisyitä sieltä saattaisi löytyä.

Monesti puhutaan moniongelmaisista yksilöistä, joilla on esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia, taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia, joiden auttamiseen tarvitaan monialaista yhteistyötä. Porvoossa tällaisen näkökulman kautta voisi löytyä mielenkiintoista tietoa monialaisen verkostoyhteistyön merkityksestä avun saattamisessa. Oleellista tietoa juurisyistä voisi lähteä tutkimaan esimerkiksi HUS:in psykiatrianpoliklinikan tai kaupungin tarjoaman kriisi- ja tukipalvelutoiminnan kautta vaikkapa nuorista alle 25-vuotiaista syrjäytymisvaarassa olevista.

7.2 Opinnäytetyön panos TATSI ry:n toimintaan ja osallisuuslähtöisten hankkeiden kehittämiseen

Aineistossamme tuli esille ryhmätoiminnan konfliktitilanteisiin liittyvää dynamiikkaa, jonka selvittämiseen ei ollut organisoitunutta toimintamallia, ja jonka käsitteilyn he ajoittain kokivat kuormittavaksi. Tästä voisi nostaa kehittämisehdotukseksi sen, että toiminnan toteuttajat järjestäisivät rakentavamman ja säännöllisemmän palautekeskustelutuokion esimerkiksi kerran viikossa, ennen kuin tilanteet kärjistyvät tosin ristiriitoja tulee aina olemaan ihmisten välillä. Ajallisten resurssien riittävyys voi monelle toiminnan koordinaattorille olla kuitenkin haaste. Ryhmänohjaajan taitoja käsitelimme muun muassa diakonien haastatteluissa ja heidän mielestään pitäisi kehittää esimerkiksi palautekyselyjä, tuoda selkeästi esille ryhmän pelisääntöjä, ottaa ohjaajana vetovastuu ja muistuttaa ryhmän tarkoituksesta. Olisi myös mielenkiintoista kuulla enemmän toiminnassa mukana olevien palautetta laadun näkökulmasta ja mistä hyvä laatu muodostuu. Haastattelemamme Anselmin mukaan ”Hyvä laatu on varmaan se, että siellä ryhmässä koetaan luottamusta, mahdollisimman paljon ja jokainen kokisi, että hän tulee ainakin välillä kuulluksi.”

Nostimme opinnäytetyössämme esille tiedonkulkuun liittyviä haasteita ja Porvoossa nähtiin, että matalankynnyksen palveluista tiedotettiin kaupungin osalta hyvin ja muuten osallistujien kesken nähtiin ”puskaradion” toimivan sujuvasti. Paikalliset mediat huomioivat joitakin tapahtumia ja aktiivijäsen itse kertoikin marsineensa mediataloon kysymään, josko tekisivät juttua Korttelikeittiön toiminnasta, jotta saataisiin väkeä paikalle. Jatkotutkimusta ajatellen medialla saattaa olla vaikutusta myös tapahtuman luotettavuuteen eli osallistutaan helpommin, kun järjestäjätahoina on tuttuja henkilöitä. Kynnystä osallistua saattaa madaltaa myös se, että on kerran tai muutamaan otteeseen nähnyt tapahtuman järjestäjiä tai muita osallistujia ja muodostanut näihin luottamuksellisen siteen.

7.3 Ammatillisuuden reflektio

Diakoniatyön ja sosiaalityön näkökulmasta matalan kynnyksen palveluiden syvällisempi tarkastelu auttoi hahmottamaan onnistuneen verkostoyhteistyön tulosta ja vaikutusta, jossa useat eri toimijat kokivat yhteisöllisen toiminnan merkitykselliseksi. Valitsemamme luottamuksen näkökulma toi opinnäytetyöhön ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyen oleellisen elementin, sillä ilman luottamusta, ei olisi ryhmiäkään ja turvallista yhteisöä, jossa jakaa asioita. Diakonista ulottuvuutta syvensi myös konvivialiteetin käsite, jossa tarkasteltiin ihmisten välistä olemista omistamisen sijaan lähimmäisenrakkautta ja ammatillisen itsereflektion merkitystä. Opinnäytetyömme antoi diakonian virkaa ajatellen paljon aineksia ja ajateltavaa, koska kaksi haastateltavistamme olivat olleet vuosikymmeniä diakonisen työn parissa. Saimme haastattelujen kautta näkemystä osallisuudesta ja ihmisten kohtaamistaidosta sekä vahvistusta siitä, että yhteiskunnassa kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Opimme, että diakoniatyö, kokemusasiantuntijat ja kansalaisjärjestön vapaaehtoisaktivit tuovat monelle vaikeassa elämäntilanteessa olevalle turvaa ja, että erilaisia matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja tarvitaan, joissa ei leimaudu esimerkiksi vähävaraiseksi, moniongelmaiseksi tai syrjäytyneeksi. Opinnäytetyömme kautta opimme, miten tärkeää on kohdella kaikkia tasa-arvoisesti ja kunnioitta-

vasti, sillä matalan kynnyksen palveluihin osallistuvat ovat monesti haavoittuneessa elämäntilanteessa. Myös diakoniatyöntekijän eettiset periaatteet haavoittuneessa tilanteessa olevien tukemista ja yhdessä tekemisen vahvistamista ajatellen korostuvat matalan kynnyksen palveluita tarjotessa. Uskomme, että opinnäytetyömme edistää luottamuksellisten ihmissuhteiden muodostumista ja tuo näkökulmia diakoniatyöntekijöille, järjestötoiminnassa mukana oleville ja kokemusasiantuntijoille. Uskoisimme, että luottamuksen monipuolinen käsittely edesauttaa itsereflektiota ja sen avulla voi lisätä konvivialiteettia eri yhteisöissä ja ryhmätoiminnoissa. Myös sensitiivinen ja vertaistuellinen työskentelyote korostuu, koska nostimme tutkimuksessamme esille erilaisuuden kunnioittamisen. Toivomme, että opinnäytetyömme tuo esille haastateltavien omat äänet ja osoittavat osaltaan sen, miten tärkeää on, sosiaali- ja kirkonalan ammattilaisena kuulla kaikkia osapuolia ammattialasta tai roolista riippumatta. Opimme, että jokainen on oman alansa asiantuntija ja, että onnistunut asiakastyö lähtee aidosta kohtaamisesta.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (2010) (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu*. Juva: PS-Kustannus.
- Addy, T. (2017a). *Seeking conviviality. Re-forming Community Diakonia in Europe: The Lutheran World Federation*. Saatavilla 19.5.2020 https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/DMD-Seeking_Conviviality_Diakonia_Europe.pdf
- Addy, T. (2017b). "Conviviality. The art and practice of living together. Implications of Work and Economy." *Maan suola. Blogi*. Saatavilla 6.9.2017 <https://www.maansuola.fi/conviviality-the-art-and-practice-of-living-together-implications-for-work-and-economy/>
- Allardt, Erik. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Arola, P., Fagerholm-Urch, J., Huima, L., Häkkinen S., Ilveskoski, M., Kääriäinen K., Marjanen J., Palmu H., Peura S., Pentikäinen, A., Vainio, O-P., Vartiainen, A., (2007). *Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laati-neen työryhmän mietintö*. Sarja C. Saatavilla 10.4.2020 https://evl.fi/documents/1327140/38205336/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf/5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e
- Brunila K., Hakala, K., Lahelma E. & Teittinen A (toim.). (2013.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Crotty M., (1998) *The Foundations of Social Research. Meaning and Perspective in the Research Process*. Lontoo: Sage Publications LTD.
- Ekholm, E & Teittinen, A. (2014). *Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus. Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 133. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Halme, J. (2015). *Työttömien yhdistykset Suomessa. Opportunistiset strategiat selviytymiskeinona. Kansalaisyhteiskunta 1:2015*, 28-50.
- Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T., Simpura, J. (2003). *Sosiaalinen politiikka*. WSOY: Juva.
- Hyttinen, S. Valkonen, T. (2018). *Yksinäisten työikäisten vuorovaikutussuhteet*. Teoksessa "Prologi – Puheviestinnän vuosikirja", 26-42.

- Ilmonen, K. (2000). Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. *Teok- sessa Sosiaalinen pääoma ja luottamus, (s.5-38)*. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.
- Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Scheider, T., Valtari S. & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 33:2017. Helsinki: Juvenes Print.
- Itäväylä. 2019. *Porvoolaisnuoret tekivät räppäriin virallisen musavideon*. (i.a.) Saatavilla 19.4.2020 <https://www.itavayla.fi/uutiset/porvoolaisnuoret-tekivat-rapparin-virallisen-musavideon-6.2.41888.b7edc6f021>
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Karisto, A., Takala P., ja Haapola I. (1998). *Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa*. Porvoo: WSOY.
- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. *Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten*. Saatavilla 1.5.2020 https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2017/12/Diak_Kohti_tutkivaa_ammattikayntoa_opas.pdf
- Koistinen, T. (2017). *Ihmiset kasvattavat toisiaan pohdiskellessaan maailmaa. Paulo Freiren tiedostamisen ja dialogin käsitteet globaalikasvatuksen jäsentäjinä*. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalipedagogiikka. Saatavilla 1.9.2020 https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170584/urn_nbn_fi_uef-20170584.pdf
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kuusi, P., (1968). *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja. Porvoo/Helsinki: WSOY.
- L 2014. Sosiaalihuoltolaki. 1301/2014. Saatavilla 28.4.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

- Lahelma, E. (2013.) Ammatillista koulutusta tutkimaan. *Teoksessa ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot.*, toim. K. Brunila, K. Hakala, E. Lahelma & A. Teittinen. Helsinki: Gaudeamus, 17-27.
- Latvus K. & Elenius A., (2007). *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Leemann, L., Isola A., Kukkonen M., Puromäki H., Valtari S., Keto-Tokoi A. *Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 17:2018.
- Marila E. & A. Ylinen. (2002). *Luottamus ja vuorovaikutus*.
https://www.mit.jyu.fi/agora-center/inbct/InBCT11/luottamus_ja_vuorovaikutus.pdf
- Mattila J., (2014). *Herkkyyks ja Sosiaaliset pelot*. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Moilanen, P. & Räihä, P. "Merkitysrakenteiden tulkinta." (2001). Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (2001.) (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Juva: PS-Kustannus.
- Möllering, G. (2001). "The nature of trust. From Georg Simmel to a theory of expectation, interpretation and suspension." Teoksessa *Sociology*, vol. 32, no. 2/2001, s. 403-420.
- Nevalainen, Vesa. *Blogikirjoitus Psykologiliiton sivuilla*. Saatavilla 19.5.2017 https://www.psyli.fi/ajankohtaista/blogi/blogiarkisto/vesa_nevalaisen_blogi/osallisuus_ei_riita.2641.blog
- Pietilä, I. (2010). "Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä". Teoksessa *Haastattelun analyysi*, toim. Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Tampere: Vastapaino.
- Piironen, T., (2020). Osallisuusopas. Saatavilla 29.4.2020 <https://nuorisoseurat.fi/wp-content/uploads/2016/12/mun-vuoro-osallisuusopas.pdf>
- Porvoon kaupunki (2019): Juttukahvila Vänskän esittely. Saatavilla 19.3.2020 https://www.porvoo.fi/library/files/5c7e4fb2ed6b97865c000ff6/Juttukahvila_V_nska_kev_t_2019_A3.pdf

- Rakennerahastot 2020a. *Mitä rakennerahastot ovat? Euroopan Unionin rakennerahastojen internet-portaali*. Saatavilla 16.4.2020 <https://www.rakennerahastot.fi/mita-rakennerahastot-ovat>
- Rakennerahastot. 2020b. Eura2014-tietopalvelu. Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman hankkeen kuvaus. Saatavilla 16.4.2020 : <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektitikoodi=S21187>
- Ruusuvuori, J. & Tiittula L. (2009). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. *Teoksessa Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula L. (toim.) 2009. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. & Nikander P. & Hyvärinen M. (toim.) 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Simmel, G. (2005). "Muukalainen". Teoksessa *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895-1917*. Tampere: Gaudeamus, 76–84.
- Simmel, G. (2005). *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895-1917*. Tampere: Gaudeamus.
- Silverman, D. (2008). *Interpreting Qualitative Data. Third Edition*. Lontoo: Sage Publications LTD.
- TATSI ry. 2020a. Avoin työhuone -hankkeen kotisivut. Saatavilla 29.3.2020 <https://avointyohuone.fi/>
- TATSI ry. 2020b. Korttelikeittiö -hankkeen yleisesittely verkkosivuilla. Saatavilla 26.4.2020 <https://tatsi.fi/yhteinen-keittio/>
- THL. Sosiaalinen kuntoutus käytännössä. Saatavilla 2020 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/kaytanto>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A., (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla 29.4.2020 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vaittinen, J-P. (2019). *Yhteisödiakoniatyötä rakentamassa.*

Cable yhteisövalmennusten merkitykset diakoniatyöntekijöiden kokemana. Saatavilla 28.9.2020 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/264967/Opinn%c3%a4ytety%c3%b6_Jukka-Pekka%20Vaittinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Vesala, K.M. & Rantanen, T (2007) (toim.). *Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa.* Helsinki: Gaudeamus.

Verkkouutiset (2018). Artikkelit 29.4.2018. *Työelämästä syrjäytynyt Ylellä: hanttihommiinkin vaaditaan kaiken maailman kurssit.* Saatavilla 28.5.2020: <https://www.verkkouutiset.fi/tyoelamasta-syrjaytynyt-ylella-hanttihommiinkin-vaaditaan-kaiken-maailman-kurssit/#0a3d6e84>

Villa, J. "Apu hyvä kauppa parempi." Teoksessa *Diakonian teologia* 3/2015, (s.4-5). Saatavilla 26.4.2020 https://evl.fi/documents/1327140/48804330/Diakonia_03-2015.pdf/f293ed76-9a3f-f185-7a03-061a3ae08d01

LIITE 1. Haastattelurunko

1. Kuvailisitko rooliasi ryhmätoiminnan järjestämisessä?
2. Miksi arvelet ihmisten tulevan kyseiseen toimintaan? Mikä siinä vetää puoleensa?
3. Minkä ikäisiä ihmisiä kyseisiin toimintoihin nähdäkseni osallistuu? Mitä sukupuolta?
4. Mikä mielestäsi saa ihmiset tulemaan [ryhmätoimintamuoto]:n useita kertoja? Mikä vaikuttaa siihen, että kerran osallistunut ihminen tulee toistekin?
5. Kuvailisitko, milloin [toiminta] on mielestäsi onnistunutta. Mitä tekijöitä onnistumiseen liittyy?
6. Mikä saa ennestään toisilleen tuntemattomat ihmiset jakamaan asioita elämästään?
7. Osallistuvatko ihmiset mielestäsi mieluummin ryhmätoimintaan vai kahdenkeskiseen keskusteluun / yksilölliseen ohjaukseen? Entä puhuvatko he eri asioista [ryhmätoiminto X]:ssa kuin kahden kesken?
8. Syntykö [ryhmätoiminto]:n parissa mielestäsi pysyviä ystävyyksiä? Mitkä tekijät estävät ja mitkä edistävät kaveri/ystävyyssuhteiden syntymistä ihmisten välille?
9. Saako mielestäsi kunnallisista sosiaalipalveluista tietoa näistä toiminnoista? Ohjaatanko niistä näiden piiriin ja millaista on mielestäsi viranomaisten suhtautuminen?
10. Miten arvelet huonojen kokemusten toiminnassa olevista ihmisistä vaikuttavan osallistumiseen / sen kokemiseen?
11. Jos osallistujien välille tulee konfliktitilanne/kitkaa, miten se käsitellään?
12. Onko joitain tekijöitä, jotka saavat ihmiset vetäytymään / olemaan hiljempaa ja enemmän sivussa kuin muuten olisivat?
13. Kuinka hyvin tässä [ryhmätoiminto]:ssa on mahdollista olla oma itsensä?
14. Miten hyvin [ryhmätoiminto]:ssa suvaitaan erilaisuutta ja miksi?
15. Onko toiminnassa mukana olevilla mielestäsi luottamuksen ja turvallisuuden tunne? Miten sitä ehkä voisi lisätä?
16. Miten osallisuus ominaisuudet (kuten herkkyyys) vaikuttavat mielestäsi suhteiden muodostumiseen?
17. Miten ajattelet osallistujien luottavan, että heidän jakamansa asiat pysyvät seinien sisällä? Miten yksityisyys toteutuu (Porvoon kokoisella paikkakunnalla)?
18. Saatko palautetta muilta toiminnan osallistujilta? Miten toimintaa mielestäsi kehitetään?

LIITE 2. Kooste haastatteluaineistosta

Pseudonyymi	Ryhmätoiminnot, joissa mukana	Rooli toiminnoissa vapaasti kuvailtuna
Anselmi	Café Vänskä, Korttelikeittiö	Kirkon työntekijä, "taustajärkkäilijä"
Birgitta	Café Vänskä, Korttelikeittiö	Kirkon työntekijä, ryhmätoiminnan järjestäjä "tarpeen mukaan"
Jiri	Korttelikeittiö, Avoin työhuone	"Luomassa yhteenkuuluvuuden tunnetta"
Margaret	Korttelikeittiö, Avoin työhuone, Café Vänskä	"Järkkäilijä, välillä vetäjä, vapaaehtoisesti katsomassa touhua"
Onni	Café Vänskä, Korttelikeittiö	Kokemusasiantuntija, "olemassa-olio"

LIITE 3. Kooste ryhmätoiminnoista

Ryhmätoiminto	Pääkohderyhmä	Päätavoite	Sijainti	Järjestäjätaho
Avoin työhuone	Työelämän ulkopuolella olevat, painottuu nuoriin aikuisiin	Osallisuuden vahvistaminen projektien ja yhteisen toiminnan kautta	Porvoon keskusta (myös Tampere, Kotka)	TATSI ry (ESR-hanke)
Café Vänskä	Työelämän ulkopuolella olevat, ruokajanelussa käyvät	Osallisuuden vahvistaminen matalan kynnyksen kohtaamispaikalla ruokajanelun yhteydessä (joka toinen tiistai)	Porvoon keskusta, Porvoon lähimmäistyöry:n ruokajanelun yhteydessä	Porvoon kaupungin aikuissosiaalityö, Klubitalo, ev.lut.srk., TATSI ry, vapaaehtoisia
TATSI:n Kortteli-keittiö	Työelämän ulkopuolella olevat, eläkeläiset, perheet, lähi-seudun asukkaat	Osallisuuden vahvistaminen yhteisöllisen ruuanlaiton kautta	Gammelbacka	TATSI ry (STEA-hanke), tiivis yhteistyö ev.lut. seurakunnan ja Porvoon lähiökehityksen kanssa